

YATIRIM ANALİZLERİNİN ÜLKE YATIRIMLARINA ETKİNLİĞİ VE 1999 TÜRKİYE EKONOMİSİ GÖRÜNÜMÜ

Esat Çelebi

Doğuş Üniversitesi İşletme Bölümü

Özet: Ülkeleri güçlü hale getiren, ülke insanlarına sosyal ve ekonomik huzuru, yıldan yıla sürekli artışı ile, iktisadi kalkınmayı sağlayan yıllık toplam milli üretimin, tüketimin üzerinde çoğalmasını, iç ve dış pazarlarda pazarlanmasını içeren yatırım analizleri konusunun kapsamı, hazırlanma aşamaları ve ülke ekonomisine etkinliği, Türkiye ve çeşitli ülkelerden örnekler verilerek açıklanmıştır. Yıllar boyu finansman darlığı içerisinde bulunan ülkemizde, yıllar boyu detaylı yatırım analizlerinin yapılmayışının, plansız, programsız, etüdsüz harcamaların, savurganlığın bugünkü ekonomik ve sosyal darboğazların en önemli nedeni olduğu özetlenmiştir. Ayrıca, 1999 yılı Türkiye ekonomisinin genel görünümü ve darboğazları açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: *Finansman, Kaynak temini, enflasyon, devalüasyon, deflasyon, rantabilite, sürprodüksiyon, gelir dağılımı*

Abstract: This paper presents the annual increase in the Gross National Product (GNP), which makes countries powerful, provides the social and economic welfare of a country's people and enables the economic development by means of a continuous increase in production each year, over consumption. It also explains the topic of investment analyses which includes stages of preparation of investment projects considering domestic and international markets; examples from Turkey and from various other countries are given. It is also stated in this paper that the most important reason for the economic and the social bottleneck that Turkey has been going through today is the extravagancy and the expenses made for years without any detailed investment analyses or any kind of plans or programs. In addition to these, an overview of the Turkish economy and its bottlenecks in 1999 have been given in this paper.

Keywords: *Finance, financial sources, inflation, devaluation, deflation, profitability, overproduction, income distribution*

GİRİŞ

Mal ve hizmet üretim bolluğuna kavuşan toplumlar, rahat yaşayan toplumlardır. Rahat yaşamasını sağlayabilmiş toplumlarda sosyal ve ekonomik düzen vardır. Gelir seviyesi yüksektir. Fukaralığın, sosyal ve ekonomik huzursuzlukların baş nedeni, üretim kıtlığından kurtulmuşlardır.

Bugün bütün ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin amacı, fertlerine refah, ülkelerini güçlü hale getirmektir. Bunun gerçekleşmesi, her ülkenin iktisat politikasının temelini, esasını oluşturur. Fertlerine ekonomik refahı sağlamış bir ülke, kalkınmasını sağlamış demektir. Sade ve özel bir tanımla, insanların ve toplumların tüm gereksinimleri için yapılan bütün faaliyetleri kapsayan ekonomi ilminin, temel amacı da insanlara refah sağlamaktır. Bunun sağlanması, düzenli bir üretim politikası ile gerçekleşir. Bir ülkenin düzenli yatırım politikası, o ülkenin sağlam ekonomi politikasının temelidir. Bu sağlam politikayı devletler saptar ve tüm güçleri ile bu amaca erişmek için gerekli mücadele ve gayreti gösterirler. Gösterilen gayretlerin temel amaç ve hedefi ise, insanların ekonomik refah ve huzurunun sağlanmasıdır. Mantıklı ve gerçekçi bir yatırım politikası ile bu amacı sağlayan devletler, başarılı sayılırlar. Yatırım politikasını başarı ile yürüten devletlerin, hükümet olabilme ömürleri uzun süre devam eder.

Sosyal refah düşüncesi, herşeyden önce yeterli bir üretim düzeyine ulaşabilmeyi ve üretim sonunda elde edilen mal ve hizmetleri, adil bir biçimde bölüşmeyi amaçlamaktadır. Yani, sosyal refah düşüncesinin üretim yönü " ekonomik kaynakların optimum etkinlikte kullanılması"na, tüketim yönü ise "adil bir gelir dağılımına" bağlı bulunmaktadır. Bu nedenledir ki hem üretim, hem de tüketimle ilgili olan sosyal refah düşüncesini realize edebilmek ve özellikle bunu maksimum bir düzeyde sağlayabilmek, bugün yalnız gelişmekte olan ekonomiler için değil, gelişmiş olan ekonomiler için bile çok güç ve gerçekleşmesi uzun yılların geçmesine bağlı olan bir olgudur.¹

Gerçekten de dünya üzerinde üretilen bütün mal ve hizmetlerin ülkeler arasında dağılımı gözden geçirilirse, ülkelerin bir kısmının çok büyük gelirler elde ettiği, diğer bir kısmının ise ancak günlük yaşantısını devam ettirecek seviyede, gelire sahip olduğu görülür. Bu, toplum için gelir dağılımındaki şiddetli adaletsizlik, kaynaşma ve huzursuzluk kaynağıdır. Bu kural, dünya toplumu için de doğrudur. İnsanlığı, 3. Dünya Savaşı gibi topyekün bir intihardan korumak mümkün olmazsa, böyle bir sonuç mutlaka ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki şiddetli eşitsizlikten doğacaktır. Zira bir taraftan insan gibi yaşamamanın en gerekli ve en ilkel olanaklarından yoksun yüz milyonlarca insan, bu ihtiyar dünya üzerinde yanyana bulunuyorlar. Fakirliğe ve adaletsizliğe bütün dünya insanları, renkleri, dilleri ve dinleri ne olursa olsun, isyanda birleşmişlerdir. Bu nedenle ekonomik kalkınma ve fert başına geliri arttırma bütün dünya aydınlarının temel amacı haline gelmiştir.²

(1) Ayr.bilg. için bkz. PUR N., Sosyal Ekonomi. 1981. S.21

(2) Ayr.bilg. için bkz. Savaş V., Kalkınma Ekonomisi, İstanbul. 1978, s.4

Her canlı yaratık gibi ulusal ekonomi de büyüyen gelişen bir varlıktır. Bir ülkedeki kapital stoku, nüfus miktarı, iş gücü, doğal kaynaklar bazen dengeli, bazen de dengelessiz bir biçimde büyürler. Ana amaç, üretimi sağlayan bu faktörlerin ahenk içinde gelişmeleri, birbirlerini frenlemeden fert başına milli geliri, en yüksek düzeye çıkaracak bir akım sağlamalarıdır. O halde bu büyüme ve gelişmeyi sağlayan dinamik güçlerin saptanması, gözlemi ve denetimi hayati önem taşır. Bu dinamik kuvvetlerin en önemlisi ise yatırımlarıdır.³

1949 Yılında Almanya özerkliğini eline aldığında sosyal ve ekonomik durumu çok üzücüydü. 1954 Yılında ise dünyanın ikinci ihracatçı ülkesi olmuştur. Bu derece felaketli durumdan, bu kadar süratle kalkınmanın temel faktörü, savaş sonrası Almanya'nın etüdsüz,projersiz, hesapsız, bir kuruşluk yatırımı olmamış, kıt kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmesini bilmiştir.

Üretim hacminin çoğaltılması ve bunun tüketimi için bugün dünya ülkeleri amansız bir mücadele, yorgunluk ve dinlenme bilmeyen gayret içindedirler. Dünya pazarları alabildiğine genişlemiş, üretim hacmi günden güne yükselmiştir. Hele kalkınmış ülkelerin modern üretim tekniğı, insan zekasının ötesine kadar varmıştır. Koçer, günümüzün süratle gelişen üretim çoğalmasının bilimsel ve modern hızını şu şekilde açıklar ; Günümüzün sosyal ve ekonomik konularına değinen yazarların hepsi, hızla değışen bir dünya deyimini sık sık kullanmaktadırlar. Gerçekten 20. Yüzyılın en dikkati çeken özelliğı hızlı bir değışme ve gelişmedir. Ulaşımaya bakınız; J. Sezar'dan Wright Kardeşlerin ilk uçağı imal ettiği 1900 yılına kadar geçen 2000 yıl içinde, ulaşım tekniklerinde hızın iki kat artmasına karşılık, 1950-1970 arasında saatte 600km. den 28.000 km'e vardığını görürsünüz. Artış oranı 50 kata yakındır. 1970-2000 Yılları arası ise bu hızın artış oranı (%200)'lere yaklaşmıştır. Firavunlar çağından günümüze gelinceye kadar, üretici gücü milyonlarca katına yükselmiş ve en büyük artış son 70 yıla rastlamıştır. Bilimsel buluşların sayısının aynı tempoda çoğaldığını görmekteyiz. Çok uzak zamanlara değil, Mithat Paşa veya Namık Kemal'in yaşadığı günlere bir göz atınız. Gaz lambası ışığında yazmak zorunda kalmış o insanları düşünün. Denizaltı, otomobil, uçak, radyo, televizyon, penisilin, merkezi ısıtma, jet, atom enerjisi ve feza gezilerinin, arada geçen 80-90 yıla sığıdığına inanmak güç olacaktır. Telefon, pflexiglas, sentetik maddeler, renkli fotoğraf, neon lambası, çamaşır makinası, radar, transistor, laser ışını, atom reaktörü ve elektrik beyin, son 50, hatta 20 yılın getirdiğı mamüllerdir. Görülen gerçek, 1770-80 arasında İngiltere'de ortaya çıkan sanayi inkılabı ile başlayan teknoloji ve üretim alanlarındaki gelişmelerin hızının, günümüze yaklaştıkça baş döndürücü oranda arttığıdır. Bu değışim hızı hakkında bir fikir vermek için şunu söyleyelim. Dünyanın var olduğundan bugüne kadar yetmişmiş bilim adamlarının büyük bir kısmı muhtemelen yaşamaktadır. Demek ki medeniyetin binlerce yılda yetiştirilebildiğinden (15-20) kat daha çok bilim adamı, son 40-50 yılda yetmişmiştir. 20.Yüzyılda özellikle 1950'lerden sonra endüstri ve ekonomi alanlarındaki gelişme çok üstün seviyelere varmıştır. Bilimdeki bu süratli gelişmenin yüzyıl sonra erişebileceğı seviye, insanoğlunun hayal gücünü bile aşmaktadır.⁴

(3) Ayr.bilg. için bknz. Unay C., Makro Ekonomi, Bursa. 1981, s.3-7

(4) Ayr.bilg. için bknz. Koçer M., Üretim Yönetimi Dersleri, Ankara. 1981, s.3-7

Mal ve hizmet üretimindeki son yılların bu korkunç gelişmesi, medeni ülkelerin bilimsel çalışmalarına asırlar boyu verdikleri uğraşların ürünüdür. Geçmiş asırların bu bilimsel uğraşları, bugün bol bolundan meyvelerini vermiş, bütün kaynakların mal ve hizmet üretimini çoğaltmış, kalkınan ülkelerin ekonomisi, insanlara refah temin etme amacına erişmiştir.

İnsanların ve toplumların ihtiyaç çeşitlerini karşılayacak ihtiyaç kaynakları, hele bu kaynakları işletebilme vasıtaları pek çok ülkelerde kıttır.Çok sayıdaki ihtiyaç çeşitleri ile bu ihtiyaçları giderebilecek kıt kaynakları arasında bir düzen kurmak, ekonominin bütün ağırlık ve mesuliyetinin üzerine aldığı en önemli görevdir.

Özellikle geri kalmış ülkelerde devlet ve özel sektör, bütün güç ve olanakları ile iyi bir etütten sonra yatırımlara girişmek, üretimi artırmak ve ürettiklerini, en modern pazarlama teknikleri ile iç ve dış pazarlarda tüketmek zorundadır. Böyle ülkelerde yapılacak yüz liralık yatırımların bile önceden hesaplanması gerekir. Zira bu ülkelerin tasarruf meblağları düşüktür. Fert başına düşen gelir dağılımı, bazı geri kalmış ülkelerde nüfusun bir kısmının ancak tüketimini karşılamakta, bir kısmının ise tüketimini dahi karşılayamamaktadır. Kültür seviyesi düşük halk, milli tasarrufun memleket ekonomisindeki önemini bilememektedir. Oysa ki, yatırım harcamalarının en önemli finansman kaynağı, vatandaşların tasarruf meblağlarıdır.

Ülkemizde kalkınmakta olan ülkelerden biri olarak, üretim kıtlığı içinde bocalamaktadır. Bir yandan sermaye kıtlığı, enflasyon, devalüasyon dar boğazları, satınalma gücünün düşüklüğü, diğer yandan da iyi bir yatırım analizleri ile düzenlenemeyen pek çok özel ve kamu yatırımları, ideolojik buhranlar, terör olayları, bazı dış ülkelerin Türkiye üzerindeki insani ahlak ve seviyesinden uzak, davranış ve faaliyetleri, siyasi çekişmeler, yüksek faiz oranları, esasında yeterli olmayan yatırımları iyice azaltmış, 1999 kalkınma hızını (%1.7) seviyelerine kadar geriletmiş, yapılan yatırımların da verimini azaltmıştır. Bütün bunların yanında, halk genellikle tasarrufa alışık değildir.

Milli tasarruf kültürümüz düşüktür. Elinde tasarruf meblağı bulunan vatandaşların pek çoğu, bu meblağını banka v.s gibi yatırımlarla ilgili kuruluşlara, işletmelere ve pek çok yatırım alanlarına aktarma kültüründen, anlayışından yoksundur. Oysaki vatandaşın tasarruf meblağlarını, iyi hazırlanmış proje etütleri ile yatırım harcamalarına aktarma zorunluluğu içindeyiz. Ülkemizde vatandaşın yatırım gücü küçümsenemeyecek kadar kuvvetlidir.

Bugün bahçesinde bir elma ağacı büyütüp onkilo elma üreten, milli üretime katkıda, ülkesine hizmette bulunuyor demektir.Bütün üretim dallarında her vatandaş, az veya çok aynı davranışı yaparsa, Türkiye'nin üretim kıtlığı süratle yok olacaktır. Vatandaşların mal ve hizmet yaratma alanlarında gösterecekleri en ufak uğraşı bile bir üretim meydana getirecektir. Tek kişinin el sanatı ile çalıştırdığı en küçük imalathaneden en büyük fabrikaya varıncaya kadar, hepsinin milli üretimde hizmeti büyüktür. Devlet tasarruf edebildiği meblağlarla ve diğer finansman kaynaklarını zorlayarak güvenilir bir düzen, sağlam yatırım hesapları analizleri ile yatırımlarını çoğaltma zorunluluğundadır. Bu uğraşlar sonucu ülkemizi mal ve hizmet kıtlığından kurtarmak mümkün olabilecektir.

Kalkınma ekonomisinin genel olarak iki sorunu vardır. Birincisi kalkınmayı tayin eden faktörlerin neler olduğunu saptamak, ikincisi mevcut üretim faktörlerinin mümkün olan en yüksek verimi sağlamak için nasıl kullanmaları gerektiği, teknik deyimle alternatif kullanma olanakları arasında, faktörlerin optimal dağılımının nasıl sağlanacağıdır. Kaynakların alternatif kullanma olanaklarında üç türlü seçim söz konusudur. Birinci seçim, üretim faktörlerinin sektörler arasında nasıl dağılacaktır. İkinci seçim, aynı sektörde uygulanması mümkün projeler arasındadır. Üçüncü seçim, teknoloji seçimi ile ilgilidir. Her yatırım projesi, üretim faktörlerini kullanma oranına göre, kapital entansif diye gruplandırılır. Projeler arası tercih yapma yetkisine sahip girişimci, Planlama Teşkilatı ve Siyasi İktidarlardır. Bu programlar yatırımın şekli ile ilgilidir. Aynı üretimi sağlayan çeşitli faktör oluşumları arasında tercih yapma olanağını sağlar. Dolayısıyla ekonomik analizlere dayanan tercihler ortaya çıkar.⁵

Ülke yatırımları verimliliğinin artırılmasının sağlanmasında en uygun görebildiğimiz olanak, yatırım hesapları analizlerinin hazırlanması ve hazırlanan bu analizler arasından, sağlıklı mikro ve makro analizler yapılarak, yatırım kararının verilmesidir. Yatırımın türü, yatırım alanı ne olursa olsun, mutlaka yatırım hesapları analizleri gerekir.

Birinci Dünya Savaşından sonra gelişmeye başlayan, İkinci Dünya Savaşından sonra ise süratle gelişen makro ekonomi analizleri ve bu analizler içerisinde önemli bir bölümü kapsayan kalkınma planlarının hazırlanma ve uygulanmasında, geniş katkıda bulunma nedenleri ile, yatırım hesapları analizlerinin, yatırım harcamalarının verimliliğini artırma olanaklarını yaratma, dolayısı ile yurt içi yatırımlar üzerindeki etkinliği, büyük önem taşımaktadır.⁶

Günümüzdeki yatırım hesapları analizlerinin, yatırım harcamaları ve kalkınma ekonomisi üzerindeki etkinliği ve diğer ilişkileri konusunda, ülkemizde ve özellikle dış ülkelerde pek çok teorik kaynaklar mevcuttur. Fakat yabancı ülkelerde önemle üzerinde durulan uygulamadır. Geniş kapsamlı büyük projeler hazırlanmakta ve süratle uygulanmaktadır. Öngörülen yatırım alanları için hazırlanan projeler sonucu, yapılan yatırımlarla işletmeye açılan tüm alanların, açık seçik matematiksel hesaplarla yatırımcı ve milli ekonomiye katkısı yönünden, uzun süreli düzenli ve randımanlı olmasının uygulamada sağlanabilmesi, bugünün kalkınma ekonomisinde en büyük önemi taşımaktadır.

Yanlış yatırımlar, işletmenin faaliyet maaliyetlerini ters yönde etkileyeceği gibi işletmenin sermayesinin gereksiz yere bağlanmasında da neden olur. Bu şekilde yapılmış yanlış yatırımların kötü sonuçları, çok kere işletmeyi etkilemekle de kalmayıp, çoğu zaman işletmenin içinde bulunduğu endüstri dalını ve nihayet milli ekonomiyi de ters yönde etkilemiş olurlar.

Diğer taraftan yanlış yatırımlar kadar tehlikeli bir hal, işletmelerin etkinlik derecesini yitirmiş, teçhizatlarını yenilemeyip, imalatlarının kantite ve kalitesinin düşmesine neden olmaları da işletmeleri ve endüstri kolunu rekabet açısından zayıf bir duruma

(5) SAVAŞ V., a.g.e., s.110-119

(6) Ayr.bilg.için bknz. ÇELEBİ E., Yatırım Analizleri, İstanbul. 1992, s.47-50

sokmakta ve çoğu zaman giderilmesi imkansız bir ara'nın doğmasına yol açmaktadır. Gerçekten gelişen bir ekonomik ortamda, zamanında gereken cesareti göstererek, yatırıma gitmeyen işletmeler, rekabet durumlarını olağanüstü sarsmakta ve çok kere bu rekabet basiretsizliklerini de pahalı bir şekilde ödemektedirler.⁷

Yıllarboyu plansız, programsız yatırımların yapılması, hazırlanan projelerin yetersiz yönleri, diğer yandan yatırım alanlarının pek çoğunun etütsüz bırakılması, yatırımların sektörler ve bölgelerarası dengeli olarak dağılmaması, ülke ekonomimizi bugünkü dar boğazlara sürüklemiştir. Tütünü bol olan ülkemizde sigara darlığı, suyu, kömürü bol olan ülkemizde enerji darlığı, hayvan üretim alanları bol olan ülkemizde et darlığı gibi sayılamayacak kadar pek çok üretim maddelerinin yurtiçi kıtlığının ve yurtdışı ihracat yetersizliğinin nedenleri, zamanında gerekli yatırım harcamaları hesaplarımızın etüt ve analizlerini yapamayışımızdan, bugün bile bunun bilincine yeteri kadar sahip olamayışımızdandır.

(7) Ay.bilg.için.bknz. GÖNENLİ A., İşletmelerde Yatırım Kararları, İstanbul 1968, s.5

I. MAKRO VE MİKRO EKONOMİK ANALİZLERİN ÖNEMİ

Makro ekonomide, ülke ekonomisinin tüm dengesi bir bütün olarak incelenir. Ülkenin ulusal geliri, istihdam durumu, yatırım harcamaları, kalkınma planları, emisyon durumları, genel düzeyi gibi ülke sorunlarının tüm alanları analiz edilmektedir.

Mikro ekonomi, örneğin bir firma gibi bütünü oluşturan her bir birimin davranış biçimini incelerken, ekonomideki tüm diğer faktörlerin aynı kaldığı, değişmediği varsayımından hareket eder. Örneğin belirli bir malın talebindeki artış yalnızca bu malın piyasası çerçevesinde çözümlenir. Söz konusu talep artışının öbür kesimler üzerindeki olası etkileri ihmal edilir. Anlaşılacağı gibi, birbirinin davranışını, bütünü oluşturan öbür birimlerden ve ekonominin bütününden soyutlayarak inceleme yöntemi, yani mikro iktisat yöntemi bir yerde yetersiz kalmaktadır. Bunun için, her birimin öbür birimlerle olan karşılıklı ilişkileri ve ekonominin bütünü içindeki ağırlığı da dikkate alınmalıdır. İşte bu yöntem makro iktisadın temel yaklaşımıdır. Makro çözümlenmede, ekonomi bir bütün olarak düşünülmemekte ve bu bütünün içindeki birimlerin ayrı ayrı dengeleri değil de ekonominin tüm dengesi araştırılmaktadır.¹

Makro ekonomik analiz ekonomik olayları global bir açıdan incelemektedir. Makro ekonomik analiz, çok sayıdaki değişkenleri, küçük sayıdaki büyüklükler haline getirerek, bunlar arasında özgül ilişkiler kurma gayreti içerisindedir. Gene makro ekonomik analiz, temel olarak hasıla veyahut milli gelir, istihdam, tüketim, yatırım ve fiatlar genel düzeyi ile ilgilenmektedir.²

1930 yıllarından itibaren Keynes devrimi ile makro ekonomi hızla gelişmiştir. Merkantilistlerin, özellikle fizyokratların döneminde yapılan araştırmalardan, makro ekonominin temel kurallarından büyük ölçüde faydalanılmıştır. Ekonominin değişik ve büyük aşamalarından sonra, Keynes'in ortaya koyduğu makro analiz yapıtları ile makro ekonominin kurucusu olarak tanınmaktadır. Makro ekonomik analizler Keynes devrimi ile doğmuştur. Keynes devrimi ile doğan analizler, ülkelerin çağdaş ekonomi politikalarını yönlendirmiştir. Ekonomide devletin sorumluluğu artmıştır. Makro ekonomik analizlerin ağırlığı daha ziyade, yatırım harcamaları, milli gelir, istihdam, para alanlarında olmuştur.³

Makro analiz tekniklerinin gösterdiği bu gelişmeye karşın, mikro analiz önemini kaybetmemiştir. Çünkü bu analiz yöntemleri birinin karşısı değil, tamamlayıcıdır. Söz konusu birisi birey ve diğeri toplum düzeyinde iki ayrı incelemedir. Üstelik makro analizin değeri "agre-gat'ı" yı oluşturan öğelerin homojenlik derecesine bağlıdır. Makro büyüklüğü oluşturan öğelerin homojen olmaması halinde, gerçeği derinliğine kavramak için mikro analiz gerekli bir inceleme yöntemidir.

Örneğin, toplam tüketim ile milli gelir arasındaki ilişkinin saptanmasında, milli gelirin ücret, kar ve rant geliri diye bir ayırma bağlanması ve gereğinde daha da derine gidilmesi; sistemin işleyişini anlamak bakımından gereklidir.

(1) İŞGÜDEN T., **Makro İktisat** , İstanbul. 1985. s.14-15

(2) TURANLI R., Makro Ekonomik Analiz (Çeviri:J. Lecaille). İstanbul. 1987, s.15-16

(3) GUENTHER B., Makro ökonomische Investitions-Funktionen, Hamburg. 1981, s.21

Makro analizin başarısı, istatistiki araştırmalardan yararlanan milli muhasebe alışmalarınca kuvvetlendirilebilir ve kuvvetlendirilmelidir. Milli muhasebe belli bir dönemde doğan ekonomik faaliyeti makro düzeyde izleme, lme, değerlendirme ve analiz tekniğidir.⁴

İktisadi analiz, tahlile esas aldığı iktisadi ünitenin mahiyetine göre mikro analiz ve makro analiz olmak üzere iki gruba ayrılır. Mikro analiz ferdi karar üniteleri ile ilgilidir. Yani sadece tek bir tüketicisi veya tek bir üreticisi ele alınıyor ve onun davranışları inceleniyorsa, yapılan analiz mikro analizdir. Tek bir ferdi karar nitesi yerine, bu ünitelerin toplamı ile ilgileniyorsa veya özellikle ekonomi top yekn olarak ele alınıyorsa, bu tür analize Makro analiz adı verilir.⁵

Yatırım harcamaları hesaplarının makro ve mikro analizleri ise, yukarıda özetlenen makro ve mikro ekonomik analizlerin genel kapsamı içerisinde, yatırım hesapları analizlerini içermektedir.

Yatırım harcamaları hesapları makro analizleri; milli hasılaya en fazla katkıyı yapan en önemli alanlara yönlendirme, üretim unsurları/ maliyetleri üzerinde durularak, milli ekonomiye sağladıkları katkı paylarının ölçülebilmesi, döviz tasarrufu veya döviz kazancı sağlanabilmesi, bölgelerarası gelişme farklarının azaltılmasına etkinliği, yatırımların ileriki yıllardaki giriş ve çıkışlarını analizle bugüne indirgeyebilmek ve kaynakların alternatif verimliliğini saptayabilme analizlerini kapsamaktadır.

Yatırım harcamaları hesapları makro analizlerinin üzerinde önemle durduğu diğer bir konu da fayda / maliyet analizlerinin yapılmasıdır. Harcamaların yapıldığı yıllardaki yarattığı faydaların, bu faydaların bugünki değere oranlanması ve saptanan oranın birimden yüksek olması,

$$\left(\frac{\text{Yaratılan fayda}}{\text{Yaratılan Gider}} > 1 \right)$$

olması gibi önemli makro analizlerin yapılması zorunludur.

Harcamaların döviz kazancı, döviz tasarrufu yarattığı katma değer ve istihdama etkisi gibi, genel olarak yarattığı faydalar ile, harcamaların amortismanlar, faizler, kiralar, vergiler, kar ve diğer gerekli unsurlar gibi genel olarak katma değeri oluşturan unsurların analizleri, yatırım harcamaları hesaplarının diğer önemli makro analizlerini içermektedir.

Yatırım hesaplarının diğer gerekli değerlendirme analizleri ile en uygun yatırım alanlarının yapılması, düşünülen ilave yatırımların analizleri ve yapılan analizlerin yeter-

(4) UNAY C., **Makro Ekonomi** , Ankara. 1979, s.3-4-5

(5) SAVAş V., İktisadi Analiz, İstanbul. 1979, s.10-11

sizliklerinin tümü, yatırım harcamaları hesaplarının diğer önemli, makro analizlerini içermektedir.⁶

Yatırım hesapları analizlerinin, ekonomik, teknik ve mali analizleri ile girişimci yönünden detaylı olarak incelenme ağırlığı da mikro analizleri içermektedir. Yukarıda makro ve mikro ekonomik analizleri kapsamını kısaca açıklamamızın amacı, yatırım hesapları analizlerinin, makro ve mikro analizleri detaylı olarak kapsaması nedeniyedir.

II. YATIRIM HARCAMALARI

Genel olarak yatırım harcamaları kavramı, paranın mal ve hizmet üretimi amacı ile sarf edilmesidir. Yapılan harcamalar mal ve hizmet üretim amacı taşıyor ise, yatırım harcamaları kapsamına girmektedir. Pek çok ilteratürlerde yatırım harcamaları genel olarak kısaca bu anlamda tanımlanmaktadır.

Yatırım kavramı pratik hayat ile literatürde büyük ölçüde değişik olarak tanımlanmakta ve kullanılmaktadır. Yatırım, yatırımcının amaçlarına uzun vadeli olarak ulaşmasında fayda görülen mali olanaklarının menkul veya gayrimenkul araç ve gereçlere dönüştürülmesi şeklinde tanımlanır. İşletme açısından işletme yatırımları ise bu ışık altında işletmenin şeklinin değiştirilmesi, örgütlenmesi, gerekli donanımın sağlanması için yapılacak parasal yatırımların tümünü kapsamaktadır. Bu tanımlamada, teçizatlandırma veya şekil değiştirme kavramı geniş olup, kapsamına işletmenin yetenek ve beceriler "know How" "Pazar Potansiyeli" de girmektedir.⁷

Yatırım, işletmelerde mevcut stoklara ilave ve değişiklikler yapma amacı ile kapitalin uzun vadeli sarfıdır.⁸ Birey bakımından yatırım, satın alınan kapital mallarıdır. Toplum bakımından ise kapitakl malları stokuna yapılan ilavelerdir. Yatırım harcamaları kapital malları satın almak için veya üretmek için yapılan harcamalardır. Kapital stokundaki fiili artış ise gerçekleşen yatırımdır.⁹

Yatırım milli geliri oluşturan faktörlerden biridir. Yatırım kapital stokuna yapılan net ilave şeklinde tanımlanabilir. O halde yatırımı kavrayabilmemiz için kapitalin de bir tanımını vermek gerekir. Kapitalin üretimle insan emeğinin verimliliğini arttıran her türlü üretilmiş üretim mallarıdır. Yatırım bir ekonomide kalkınma hızını ve üretimi belirleyen esas bir faktördür.¹⁰ Herangi bir meblağın belli bir üretim vasıtasına harcanması, yahut daha kısa olarak serbest ve seyyar kapitalin bağlı kapitale çevrilmesi yatırım demektir. Millet ekonomisinin reel üretim vasıtaları mevcuduna (teçizat ve

(6) Ayr. Bilg. İçin bkz.

- TIEGEL D., Wirtschaftspolitik durch Investitionslenkung, München. 1980, s.3-4

- BOMBACH G., Neuere Entwicklungen in der Investitionstheorie und-Politik, Tübingen. 1980, s.2-3

- BARTEL R., Investitionsanalyse, Wien. 1980, s.6-8

(7) JACOP H., Investitionsrechnung, Hamburg. 1977, s.1-3

(8) OĞUZ O., Genel İktisat Teorisi Dersleri, Eskişehir. 1978, s.23

(9) ERTOP K., Makro Ekonomi, İstanbul. 1974, s.93

(10) UNAY C., a.g.e., s.60

stoklara) bir dönem zarfında yapılmış ilaveler yatırım anlamına gelir.¹¹ Yatırım, eldeki olanakların veyahut paranın üretim vasıtalarına çevrilmesidir.¹²

Keynes ise yatırım kavramının farklı anlamlarını şu şekilde açıklamaktadır: Halk dilinde yatırım, eksik veya yeni bir aktif kıymetin fertler veya şirketler tarafından satın alınması anlamına gelmektedir. Aynı kelime, arasıra menkul kıymet borsasında yapılan satışları ifade etmekte kullanılır, fakat kesinlikle yatırım dediğimiz zaman,örneğin bir evin, bir makinenin satın alınmasına veya bitmiş, bitmemiş mallar stokuna yapılan harcamaları kastederiz. O halde genel olarak yatırımlar, ele alınan devre içinde prodüktiv faaliyet sonucu olarak kapital teçhizatına yapılan katkılardır.¹³

Yukarıda çeşitli anlamları üzerinde durulan yatırım kavramının, en geniş anlamda belli bir meblağın, tüketime harcanması olasılığı varken, bundan vazgeçilerek prodüktiv bir amaç için kullanılmasından başka bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Daha açık ve sade anlatımla yatırımı, mal ve hizmet üretim amacıyla paranın harcanması şeklinde de tanımlayabiliriz.¹⁴

Bilindiği gibi basit neoklasik sistemde yatırım ve tasarruf, her ikisinde sadece faiz haddinin bir fonksiyonu olmaları nedeniyle, denge faiz haddini verir. Fakat gelir seviyesinin oluşmasında herhangi bir rol oynamaz. Keynes, tasarruf ve çoğaltımın gelir ve seviyesine bağlı olduğunu ileri sürmüştür, böylece yatırımların bir çarpan katsayısı ile gelir seviyesini tayin ettiğini saptamıştır. Başka bir deyimle, keynes, yatırımların gelir yaratıcı rolünü ortaya çıkarmıştır. Yatırımların kapasite artırıcı rolü ise Keynesin statik olan bu modelinde hesaba katılmamış, Harrod, Domar gibi Keynes sonrası dinamik modellerle ele alınmıştır.¹⁵

O halde, Keynes'le beraber tüm modern iktisatçılar, Milli Gelir ve İstihdamla, hızlı ve çok yönde etkili olan en önemli faktörün, yatırım olduğunu kabul etmektedirler.

Bugün yatırımların, ekonomik dengenin pozisyonunu değiştirebilecek bir güce sahip olduğu açıkça anlaşılmıştır. Hatta daha da ileri giderek ekonomik refaha ancak yatırımlar yolu ile varılacağına inanılmaktadır.

Ekonomi ilmi açısından da yatırımları, ekonomik hayat üzerinde aktif bir rol oynayan dinamik ve hassas bir faktör olarak tanımlanmaktadır. Gerçekten çok sade bir anlatımla, bir ekonomide yatırımların çoğalması ile beraber, tüketim hacminde de bir artış meydana gelmekte ve bu durum, üretimin, istihdamın ve en son olarak da gelirleri arttırmaktadır.

(11) ÜLGENER S., Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, İstanbul. 1976, s.14

(12) GABLER, Wirtschafts-Lexikon. s.1552

(13)KEYNES J.M., **Theorie Generale** , Payot. 1966, s.75

(14)ÇELEBİ E., **Yatırım Etüdüleri** , İstanbul. 1980, s.16-18

(15) HİÇ M., Büyüme Teorileri ve Az Gelişmiş Ekonomiler, İstanbul. 1970, s.71

III. YATIRIM PROJELERİ ETÜT VE ANALİZLERİ

1. KAPSAMI

Yatırım projeleri genel olarak; "en az maliyet ve en az riskle üstün mal ve hizmet üretimi ve tüketimi için yapılacak yatırımların daha önceden iyi bir etütle planlanmasıdır." diyebiliriz. Hazırlanacak bir projede, ilk yatırım yaparak faaliyete geçireceğimiz veya faaliyette olup da üretim kapasitesini yükseltmeyi arzu ettiğimiz işletmede, üreteceğimiz mal ve hizmetin maliyet giderlerinin yüksek olmaması, en az riziko payının olması üzerinde önemle durulur. Yatırım projelerini daha geniş bir açıdan ele alarak; az rizikolu, yüksek rantabiliteli, üretim giderlerinin düşük, üretim hacminin yüksek olmasının, tüketim pazarları sağlanmasının iyi bir etüt, sağlıklı bir analiz ve değerlendirme ile planlanmasından başlayarak, yatırımların kesinleşmesi ve işletmenin üretime başlama aşamalarına kadar hepsini kapsar. Bu aşamaların başarılı bir sonuca erişmesinin analizini yapar. Yüksek rantabiliteli yatırım alanlarını saptar. Amacına erişemeyen veya amacından uzaklaşan yatırımların analizlerini yapar, sonuçlarını belirtir.¹⁶

Burada yatırım deyimini, gelecekte uzunca bir zaman süresince gerçekleşmesi beklenen kârları elde etmek ümidi ile kaynakların tahsis edilmesi anlamında kullanacağız.

Yatırım bütçelemesi süreci çok yönlü bir faaliyet olup, daha karlı yatırım tekliflerinin aranması, yatırım kabul edildiği takdirde sonuçlarının ne olacağını tahmin edebilmek için, mühendislik ve pazarlama yönünden incelenmesi ve son olarak her bir yatırımın karlılık derecesinin ne olacağını saptamak için, iktisadi analizinin yapılması gibi aşamaları vardır.¹⁷

Ekonomik kalkınmada en önemli araçlardan biri olan yatırım projeleri, kavram itibarıyla çok geniş sınırları kapsamaktadır. Genel anlamda yatırım projeleri; belli faaliyetleri en az (minumum) maliyetle (girişimci ve/veya milli ekonomi açısından) gerçekleştirmek ve bu faaliyetler sonunda yaratılan kapasiteden en fazla (maksimum) faydayı (girişimci ve/veya milli ekonomi açısından) sağlamak amacıyla yapılan bir plan olarak tanımlanabilir.¹⁸ Bir proje, ileride daha fazla fayda sağlamak üzere yapılacak yatırımlar ve bunların üretecekleri faydalar ile ilgili bugünden yapılan bir plan olarak tanımlanabilir. Ancak, gerek kaynak harcamaları, gerekse elde edilen faydalar değişik zamanlarda olup ve değişik zamanlarda meydana gelen para akımları, değişik hakiki değerler taşırlar. Bu yüzden, hem kaynak harcamaları, hem de elde edilen faydaları projenin ekonomik ömrü içinde bugünkü değerlerine çevirmek gerekir. Pro-

(16) ÇELEBİ E., Ayr.bilg.için bkz. **Yatırım Analizleri** , İstanbul. 1992, s.75-80

(17) VAR T., Yatırım Projelerinin İktisadi Analizi ve Finansmanı, Çeviri, Ankara. 1970, s.5

(18) DEVLET YATIRIM BANKASI YAYINLARI, Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi, Ankara. 1970, C.1, s.11-12

Ayr.Bilg.için bkz.

- EBERAN A., a.g.e., s.6-11

- KLAUS T., a.g.e., s.28-35

- JACOPH., a.g.e., s.18-24

jeler çeşitli konu ve faaliyetleri kapsayabilir. Örneğin, bir fabrika, maden ocağı, demiryolu, elektrik santrali, sulama, araştırma enstitüsü, okul, ağaçlandırma, sanayi alanları projeleri gibi. Öte yandan projeler, tamamıyla yeni bir tesisin kurulması veya mevcut bir tesise ekler yapılması ve bu tesisin eleştirilmesi ile de ilgili olabilir. Aynı şekilde bir proje yalnız bir tek tesis için olabileceği gibi, aynı amaca hizmet etmek üzere mahiyet ve nitelikleri aynı olan, birbirleri ile ilgili birden fazla tesisi de içine alabilir.¹⁹ Tinbergen, bir yatırım projesi bütün aşamaları ile bir işletmenin yüksek randımanı için bütün faaliyetlerini, bir ülkede genel olarak yapılacak, bütün yatırımlardan üstün verimlilik sağlanmasını kapsar.²⁰ Uygulanması için zorunlu olan teknik ayrıntılar olmaksızın, bir kuruluşun iktisadi faydalarını değerlendirmek için, yeterli istatistik bilgilerle yapılan bir etüt, belli mal veya hizmetlerin üretimi için bir ülkenin kaynaklarının tahsisi halinde elde edilecek ekonomik avantaj ve dezavantajların değerlendirilmesini mümkün kılacak bilgilerin toplanmasıdır.²¹ Kaynaklar hiçbir zaman sınırsız değildir. Miktarları ekseriya sıkı sıkı sınırlandırılmıştır. Bu durum ister özel sektörde ister kamu sektöründe olsun, her büyük proje için doğrudur. Projemiz elde mevcut kaynak kapasitesine dayanır. Ve kuruluşun başarısı kaynakların nasıl kullanıldığına bağlıdır. Bu nedenle kaynakların rastgele sarfedilmemesi hayati önem taşır. Programlanmış kaynakların kapasiteleri hududuna kadar kullanılmaları da aynı derecede önemlidir. Kaynakların optimum tahsisi, yalnız konu olan projenin toplam maliyetini düşürmekle kalmaz. Ekseriya kaynakların başka projelerde kullanılabilirliği için vaktinde serbest bırakılmalarını da sağlar.²²

Kamu ve özel sektör için de olsa, genel olarak yatırım projelerini hazırlama ve değerlendirme aşamaları, usul ve metodları aynıdır. Sadece, işletmelerin bünyelerine göre projede bazı aşamalar üzerinde fazla durulurken, bir gemi inşasında liman veya iskele dışında alt yapı önem taşımaz. Geminin yer seçimi engin denizlerdir.

Yatırım projeleri genel olarak "ön proje-fizibilite etütleri" ve "son kesin proje" olarak iki ana bölüme ayrılır. Ön proje etütlerine genellikle "ilk hazırlık çalışmaları" ile başlanır. Yatırım projelerinin ilk etütlerinin başlangıç aşaması buradan başlamış olur. İlk hazırlık çalışmaları ülkenin bütün kaynakları için genel bir etüttür. Bu genel etütte proje hazırlama metodları uygulanmaz. İlk hazırlık çalışmalarında genel olarak ülkenin istihdam durumu, doğa kaynakları, üretim faaliyetleri, tüketim ve nüfusun artış durumu, endüstri faaliyetleri, ithalat-ihracat durumu, ödemeler dengesi, para politikası, ülkenin sosyal ve ekonomik huzur ve denge durumu gibi önemli alanlar genel olarak incelenir. Bu etütler hazırlanacak projeler için yol gösterici güzel fikirler verirler. İlk hazırlık etütlerinin olumlu sonucu, "proje fikri" ni doğuracaktır. Yeni bir yatırımda bulunma veya faaliyette bulunan işletme kapasitesini genişletme fikrini ancak bu etütler verecektir. "İlk hazırlık çalışmaları" proje etütlerine başlayabilmenin ilk aşamasıdır. "Proje fikri" nin doğmasından sonra, "uygun yatırım alanları" nın

(19)DEVLET PLANLAMATEŞKİLATI YAYINLARI No. 4-11/2, Ankara. 1969, s.66

(20)TİNBERGEN J., **Grundlagen der Entwicklungsplanung** , Berlin. 1964, s.161

(21)Manual on economic development projects, Birleşmiş Milletler Yayınları, İktisadi Kalkınma Projeleri için el kitabı, Çev. İ.Karaosmanoğlu, L.Tenker, Ankara. 1967, s.17

(22) KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI, No.198, R.L. MARTİNO, Proje İdaresi ve Kontrolü, Ankara. 1971, C.III, s.17

araştırılmasına başlanacaktır. İlk hazırlık çalışmaları, proje fikrinin doğması ve uygun yatırım alanlarının seçimi sonuna kadar yapılan bütün etütlere, "ön fizibilite etütleri" denir. Ön fizibilite etütleri ile ön proje etütlerini birbirine karıştırmamak gerekir. Ön fizibilite etütlerinin olumlu sonuçlarından sonra, artık "ön proje", "fizibilite" çalışmalarına başlanmış olacaktır. Bu çalışmalara başlamadan önce, çalışmaların kesin program ve planı hazırlanır. Çalışma programı ile projenin bütün ağırlığını kapsayan ekonomik, teknik, mali etütlere başlanır.

Bu etütlerin tamamlanması sonucu, projenin rantabl durumu ve diğer sonuç hesapları aydınlığa kavuşur. Bu aşamalardan sonra proje değerlendirilir.

Ön projenin, "fizibilite etütleri" nin iyi bir etütle tamamlanan bu aşamalarından sonra, proje değerlendirilir. Bundan sonra, "son proje-kesin proje" çalışmaları tamamlanır. Son proje çalışmaları da olumlu sonuçlandığında, yatırımın kesin kararı verilir ve işletme kurulur.

Bu açıklamardan sonra yatırım projelerinin aşamalarını sıra ile şu şekilde özetleyebiliriz;

1. İlk hazırlık çalışmaları
2. Proje fikrinin doğması
3. En uygun yatırım alanının saptanması
4. Proje çalışmaları program ve planının kesin olarak hazırlanması
5. Ekonomik, teknik, mali etütler
6. Projenin değerlendirilmesi
7. Kesin (son) projenin hazırlanması

A. Kesin Projeye kadar Projenin Yeniden Değerlendirilmesi

B. Yatırım Kararının Verilmesi

1. İşletmenin her türlü ihtiyaçlarının tamamlanıp kurulması
2. İşletmenin faaliyete geçirilmesi

Milli prodüktive merkez yayımları yatırım projelerinin aşamalarını şu şekilde özetler.

- I. Proje fikri
- II. Ekonomik-Teknik-Mali Etütler
- III. Ön proje (Fizibilite Etütleri)
- IV. Değerlendirme ve yatırım kararı
- V. Kesin proje
- VI. Projenin uygulanması
- VII. İşletme²³

(23) MİLLİ PRODÜKTİVE MERKEZİ YAYINLARI 65, Proje İdaresi Semineri, Ankara, 1970. S.21

- Ayr. Bilg. İçin bkz.

- STAEHLİN E., a.g.e., s.48-56

- KUNZ B., a.g.e., s.38-44

Devlet Planlama Teşkilatı yayınlarında projenin hazırlanma aşamalarını şöyle tanımlar; firma ya da ekonomi açısından ele alınmasında yarar bulunan bir yatırım konusunun daha düşünce aşamasında iken belli başarı kriterleri açısından değerlendirilerek, başarısızlığa uğraması muhtemel yahut kuvvetle muhtemel yatırımların, uygulama aşamasına geçilmeden durdurulabilmesini sağlayabilmek amacıyla yapılan ve bir ekonomik faaliyetin, ekonomik ömür boyunca, işletme dönemlerini kapsayan ekonomik, teknik, mali ve örgütsel araştırmaların tümüne, "yatırım projesi hazırlanması" denir.²⁴

2. YÖNETİMİ

Milyarların üzerinde yatırım kararları verilen işletme faaliyetlerinin, bütün ağırlık ve mesuliyetlerini üzerine alan, bu derece geniş ve ağır proje etütlerinin mutlaka yönetilmesi ve yöneticisi zorunludur. Proje etütlerine ilk başlandığı andan, işletmenin faaliyete geçeceği ana kadar bütün araştırma ve faaliyetlerin iyi bir plan ve yönetimi, hazırlanacak projenin hayatı demektir. İyi bir plan ve yöneticisi olmayan proje etütlerini uygulamak felaket olur. Proje çalışmalarından beklediğimiz, gerekli yatırımlarla faaliyete geçireceğimiz işletmeden, üstün fayda ve kar elde etmektir. Bunu sağlayacak yatırımların daha önceden planlanması da projedir. Şu halde proje yönetimi, yatırımı arzulanan işletme için, ilk proje etütlerinin başlangıcından işletmenin faaliyete geçinceye kadar, bütün aşamalarının düzenli şekilde kontrolü denetlenmesi ve yönetimidir şeklinde tanımlayabiliriz. Kling, iyi bir proje yönetimi, projeyi önceden planlanan amaçlara kusursuz eleştirir. Roos, proje yönetimi, projenin hem ayakları, hem de kafasıdır. Bu iki organ olmayınca proje hazırlanamaz. Proje yönetimi, evvelen seçilmiş amaçlara, bir plan ve programa göre ulaşmak için kaynakları, tüm olanakları iyi düşünerek uygun şekilde tahsis etmek, arzu edilmeyen gelişmeleri ve sapmaları zamanında önlemek için uğraşları devamlı olarak izlemek, kontrol etmek şeklinde tanımlanabilir. Yatırım projelerini hazırlayanlar bir işletmenin kendi elemanları ise, yönetici Genel Müdürdür. Projelerin hazırlanmaları işletme içinde veya işletme dışında olsun, mutlaka yöneticileri bulunur. Bu yöneticiler, yönetici kadrolarında iyi yetişmiş, proje etütleri alanlarında bilgisi, deneyimi olan zeki, çalışkan kimselerden olmaları gerekir. Yönetici emrinde çalışan uzmanlarda da bu özelliklerin pek çoğu aranır. Projenin hazırlanmasında çözümü zor bütün sorunların çözümlü, yöneticinin üzerindedir. Yönetici projenin ağırlık ve mesuliyetini yüklenmiş kimse değildir. Projeyi amacına eriştirecek yöneticidir. Hazırlanacak proje ile faaliyete geçecek işletmeden sağlanacak fayda ve kar da proje yöneticisinin katkısı, rolü büyüktür. Bu nedenle proje yöneticisinin hem iyi bir yönetici, hem de teknik, ekonomik, planlama, finansman, kontrol etütlerini ve metodlarını değerlendirme konularını iyi bilmesi zorunludur. Pilsz, bir proje yöneticisi mutlaka şu alan ve konuları bilmelidir:

1. Proje yöneticisi teknik kontrolleri yapabilmelidir,
2. Proje yöneticisi muhakeme metodlarını bilmelidir,
3. Proje yöneticisi yatırım tekniklerini bilmelidir,
4. Proje yöneticisi hesaplama ve değerlendirme metodlarını bilmelidir.
5. Proje yöneticisi çeşitli ülkelerde proje yönetiminin nasıl yapıldığını bilmelidir.

(24) D.P.T. Yayınları, DPT: 1248-KD: 234, Ankara. 1972, s.2

Proje yöneticisinin teknik alandaki bilgisi kadar, yönetim bakımında da deneyim ve yetenekleri bulunmalıdır. Sevk ve idare durumunda olduğuna göre, öncelikle sorunları iyi muhakeme etme ve karar verebilme yeteneğinde olmalıdır. Duruma göre inşaat, makina, insangücü, zaman, para ve teknoloji ile ilgili karar ve önlemleri alacak ve bunları uygulayabilecektir. Proje yöneticisi, planlama, bütçe tekniği, uygulama planı, kontrol metodları ve personel yönetimi konularında yetişmiş olmalıdır.

Projeye başlamadan önce, hazırlanarak sonuca varılacak bir projenin bütün etüt ve faaliyet aşamaları planlanır. Projenin bütün etüt çalışmaları ve faaliyeti bu planlarla belirlenmiş amaçlara göre yapılır. Projenin organizasyonu ise, proje planları ile saptanmış bütün etüt çalışmaları ve faaliyetlerini proje etütlerine başlandığı andan, işletmenin faaliyete geçeceği ana kadar düzenleyecek, iyi bir kontrolla gerçekleştirecektir.

Bütün yatırım projeleri bir ekip halinde hazırlanır. Bu ekip, ihtisaslaşmış ekonomist, teknik ve mali analist elemanlarından oluşturulur.

3. İÇ VE DIŞ KREDİ KURUMLARINA SUNULACAK NİTELİKTE OLMASININ ÖNEMİ

Yatırım projelerini hazırlamanın bize mali yönden sağlayacağı en büyük fayda, kredi sağlanmasıdır. Hatta pek çok işletme yatırımlarının projeleri, kredi kaynakları garanti edildikten sonra hazırlanır. İyi bir proje ile belli kaynaklardan kredi sağlanabileceği daha önceden bilinir. Yeni kurulacak veya kapasitesi yükseltilecek aşağı yukarı her işletmenin kredi ihtiyacı vardır. Kredi kaynakları ise yurt içi ve yurt dışı kaynaklardır. İç ve dış kredi kaynaklarından kredi temini için projenin iyi hazırlanması zorunludur. Belirttiğimiz aşamaların iyi bir etüdü ile hazırlanmış projelerin, iç ve dış kredi kaynaklarında itibarları ve sağlayacakları kredi hacmi yüksek olur. Bugün pek çok iç ve dış kredi kaynakları, proje olmadan kredi vermemektedirler. Bunda da haklıdırlar. Sağlanan pek çok krediler, yapılması zorunlu yatırımlar dışında gereksiz harcamalarda kullanılmışlardır. Bu nedenlerle, işletmenin muhtaç olduğu krediyi sağlaması yönünden, yatırım projelerinin iç ve dış kredi kurumlarına sunulacak nitelikte olmasının önemi büyüktür. Hazırlanan projeler kredi kuruluşlarının ihtisaslaşmış elemanları tarafından dikkatle değerlendirilirler. Bu değerlendirme sonucu yeterince hazırlanmamış projeler, yeniden düzenlenmesi için geri çevrilir.

4. YATIRIM PROJELERİ KONULARINDA ELEMAN YETİŞTİRME VE BÜROLAR AÇMA ZORUNLUĞU

Verimli projeler ancak, bu konuda iyi yetişmiş, verimli çalışmalar yapmış, ileri görüşlü, kalkınan medeni ülkelerin kalkınma tekniklerini iyi bilen, zeki, çalışkan, bilimsel elemanlarla hazırlanır. Böyle elemanlarla hazırlanan verimli projelerle de hazırlanacak genel kalkınma planları o derece verimli olacaktır. Böyle elemanların özel sektör kesimi için de hazırlayacakları projeler aynı verimi verecektir. Kendisine olumlu, kesin bir ideolojik istikamet verememiş, bilim ve tecrübesi kıt, bu alanlardaki çalışmaları zayıf, kalkınan medeni ülkelerin kalkınma tekniklerini iyi bilmeyen elemanlarla, ortaya konan verimsiz projelerle hazırlanacak genel kalkınma planlarından ve işletme yatırımlarından verim beklenemez. Bu kimselerin özel sektör kesimleri için de hazırlayacakları projeler, aynı derecede verimsiz olacak, bir hayli işletmelerin de sarsılmalarına neden olacaklardır.

Yatırım projeleri konularında çeşitli ülkelerde kurs ve seminerler düzenlenerek bu alanda elemanlar yetiştirilmektedir. Ülkemizde de bu konuda 1969 yılından beri her yıl O.E.C.D.'nin girişimleri ile Devlet Yatırım Bankası ve Planlama Teşkilatı, çok faydalı kurslar düzenlemektedirler. Özellikle Devlet Yatırım Bankasının kurs ve yayınları ile bu alandaki hizmetleri büyüktür. Milli Prodüktive Merkezi ve Planlama Teşkilatının da faydalı yayınları ile gerçekten çok büyük hizmetleri bulunmaktadır.

Yatırım projeleri ile ilgili, kurs, seminer, konferans ve yayınların daha fazla kuruluşlar tarafından sık sık organize edilmesine ülkemiz gerçekten fazlası ile muhtaçtır. Bugün için yapılan kurs, seminer ve yayınlar yetersizdir. Bir işletmenin hatta bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinin rantabl oluşunda bu derece etkili olan konunun, tüm kuruluşlara yayılması zorunludur. Özellikle büyük kapasiteli işletmeler, bu konuda iyi yetişmiş elemanlara muhtaçtırlar.

Yatırım projelerinin hazırlanması ve değerlendirilmesi ile ilgili Avrupa ve Amerika'da kurulmuş çok büyük kuruluşlar vardır. Bu kuruluşlar kendi ülkelerinde ve çeşitli ülkelerde büyük yatırım projeleri hazırlarlar. Hatta bunların bir kısmı aynı zamanda büyük kredi kuruluşlarıdır. Krediyi vermek için projeyi de kendileri hazırlarlar. Proje hazırlama bedelini de krediyi verdikleri işletmeye yüklerler.

Yatırım projeleri konusunda fazla elemanlarla pek çok ülkelerde faaliyet gösteren büyük kuruluşların bazıları şunlardır:

1. Washington'da "Dünya Bankası"
2. Almanya'da "Kredit Anstalt"
3. Almanya'da "Battelle-Institut"
4. Paris'te "SEMA"
5. Londra'da "Folster-Willer"
6. Viyana'da "Unido"

Bunların dışında sadece Avrupa'da üçbinin üzerinde, detaylı makro ve mikro etütlerle yatırım hesapları analizlerini içeren, "yatırım projelerini hazırlama ve değerlendirme" büroları vardır.

Ülkemizde de bu konuda, sayıları her geçen gün artan, yeni yeni kurulmaya başlamış özel bürolar bulunmaktadır.

Etibank'ın rantabl çalışmadığı nedenlerinin fizibilite etütleri, 1965 yılında "Battelle-Institut" e verilmiştir.²⁵

Yarımcı Petro-Kimya kuruluşumuzun, yatırım projelerinin önemli kısımlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi, ayrıca bazı makinelerin yerleştirilmesi, montesi, "Foster-Willer"²⁶ kuruluşuna verilmiştir.

5. YATIRIM PROJELERİNİN GENEL KALKINMA PLANLARININ HAZIRLANMASINDA ÖNEMİ

Genel kalkınma planları proje etütleri ile hazırlanırlar. Proje etütlerinin bir ülkenin milli ekonomisine en büyük katkısı kalkınma planlarındaki önemidir.

Kalkınma planları hazırlanırken, ilk hazırlık çalışmalarından sonra, bütün üretim alanları ayrı ayrı sektörler halinde detaylı olarak etüt edilir, raporları hazırlanır. Bu etütler ileride bütün aşamalarını göreceğimiz ön proje etütleri, fizibilite etütleridir. Hazırlanan fizibilite etütleri incelenir. Uygun görülenlerin son proje çalışmalarından sonra kısa, orta ve uzun vadeli genel kalkınma planları hazırlanır. Hazırlanan bu planlar Yüksek Planlama ve Bakanlar Kurulu'nun onayından geçtikten sonra yasalaşması için meclislere sunulur.

Yukarıda özetlediğimiz şekilde detaylı bir proje etüdüyle kalkınma planlarının hazırlanması ve gerçekleştirilmesi modern planlama anlamını taşır. Medeni ülkelerin hazırladıkları planların hepsi böyledir.

Kalkınma planlarının yürütülmesi, büyük ölçüde, belirli yatırım projelerinin uygulanmasını gerektirir. Planın hazırlanmasında, ekonominin bütünü için yapılan makro ekonomik çözümler ve sektör çalışmaları ile diğer araştırmalar, sektörlerle göre nihai talep varsayımlarını ortaya çıkarmayı sağlarlar. Üretim hedefleri bu talep varsayım-

(25) BATTELLE-İNSTITÜT: Batelle-Institut ekonomik, teknik ve mali alanlarda iyi yetişmiş yedibinin üzerinde elemanla çalışır. Yeterli makro ve mikro etütlerle yatırım hesapları analizlerini içeren, yatırım projelerinin hazırlanma ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak; özellikle fizibilite etütleri, Devlet Yatırım Planları ve uzun vadeli işletme planları konularında yüzlerce hazırlanmış etütleri vardır. Amerika'da "Colombus/Ohio", "Richland/Wash" şehirlerinde iki, Avrupa'da, "Frankfurt" ve "Cenevre" de iki genel araştırma merkezleri vardır. Avustralya, Avrupa, Güney ve Kuzey Amerika'nın önemli şehirlerinde irtibat büroları vardır. Avrupa'daki irtibat büroları, Londra, Paris, Viyana, Kopenhag, Madrid, Goteberg, Mailand şehirlerindedir. Frankfurt'daki Genel Araştırma Merkezi, deneyimli ve iyi yetişmiş sekizyüzelli ekonomist ve teknik elemanla çalışır. BATTELLE, 1883 doğumlu Kolombiya'lı yüksek mühendis Gordon BATTELLE tarafından, sadece araştırma merkezi olarak ilk defa 1929 yılında Kolombiya şehrinde kurulmuş, ölümünden sonra da dünyanın çeşitli şehirlerine yayılmıştır. Burada Battele Institut'u biraz detaylı belirtmekteki amacımız, makro ve mikro etütlerle yatırım hesapları analizlerine verdiği önemi ve bu etütlere 1929 yılında başlanmış olması içindir.

(26) FOLSTER-WİLLER, Yatırım projeleri hazırlayan, finanse eden, bizzat işletme makine vesairelerini yerleştirip monte eden, işletmeyi kurup faaliyete geçiren, merkezi Londra'da bulunan Avrupa'nın en büyük kuruluşlarından. Battelle'den önemli farkı, Battelle sadece hazırlamaktadır.

ları gözönüne alınarak saptanır ve bunların gerçekleştirilmesi için gereken yatırımlar eldeki bilgilere dayanılarak, bilimsel şekilde hesaplamaya çalışılır. Böylece ortaya çıkan üretim ve yatırım hedeflerinin gerçekleşmesi ise, ekonominin çeşitli sektörlerinde belirli yatırım projelerinin uygulanması ile sağlanır. Bunun içindir ki, kalkınma planında saptanan hedeflere ulaşmak ve muhtaç olunan mal ve hizmetlerin üretimini sağlamak için, yatırım projelerinin hazırlanması büyük bir önem taşımaktadır.²⁷ Projelerin hazırlanması, kalkınma planlarının formüle edilmesinin son aşamasıdır ve uygulama dönemi ile birleştirilen halkayı oluşturmaktadır.²⁸ Genel kalkınma planlarının hazırlanması ve verimli olmasının esasını, ayrı ayrı güvenilir ve doğru hazırlanmış yatırım projeleri oluşturur.²⁹ Genel Kalkınma Planlarının hazırlanması için çeşitli sektörlerle ait çeşitli yatırım projelerinin hazırlanmış olması zorunludur. Maalesef pek çok geri kalmış ülkelerin, pek çok sektörlerine yapılan, yapılması gereken yatırımlar için hazırlanmış yatırım projeleri yoktur. Milletlerarası organizasyon teşkilatlarının, geri kalmış ülkelerde yatırım projeleri konularında gayret göstermeleri zorunludur.³⁰ İktisadi kalkınma programlarının esası, temeli yatırım projeleridir. Yapılacak yatırımın teknik, ekonomik ve mali etütleri, yatırım projelerini oluşturmaktadır. Bu değerli bilgi kaynakları olmadan yatırıma geçmek akıl işi değildir.³¹

Görülüyor ki, çeşitli bilim adamları "yatırım projelerinin" genel kalkınma planlarının hazırlanmasındaki önemini, en açık ve kesin görüşlerle bilimsel yayımlarında açıklamaktadırlar. Bilim adamlarının bu görüşleri, aynı zamanda yatırım projelerine kesin olarak büyük önem verilmesinin zorunlu oluşunu vurgulamaktadır.

Bütün bu açıklamalarımızdan anlaşılabileceği gibi iktisadi kalkınma planlarının hazırlanmaya başlaması, proje çalışmalarını da zorunlu kılmıştır. Ülkemizde de yatırım projeleri etütlerine başlanması, planlı ekonomi dönemine girişimizle oluşmuştur. Kamu sektörü için başlayan proje etütleri, sonraları özel kesimde de önemini hissettirmiş, 1965-1966 yıllarından sonra mühendislik ve etüt-proje büroları gelişmeye başlamıştır.

6. FİZİBİLİTE ETÜTLERİ

6.1. Kapsamı

Yatırım projelerini yeteri kadar açıkladıktan sonra, yatırım projelerinin kapsamı içinde önemli aşamaları olan fizibilite etütlerinin anlam ve kapsamı aydınlığa kavuşmuş demektir. Fizibilite etütleri yatırım projeleri kapsamı içinde olmasına rağmen, pek

(27) D.P.T.Y., No.4, s.5

(28) B.M.Y., a.g.e., s.3

(29) TINBERGEN V., a.g.e., s.62

(30) RODENACKER A., Grundlagen der Entwicklungsplanung, Berlin. 1964. S.93

(31) BEHRENS W., Die Bedeutung staatlicher Entwicklungsplanung für die wirtschaftliche Entwicklung unterentwickelter Länder, Berlin. 1966, s.121

- Ayr. bilg. İçin bkz.

- BOMBACH G., a.g.e., s.7-13

- STREET M., a.g.e., s.44-52

çok literatürlerde fizibilite etütlerinin anlam ve kapsamı, tamamen yatırım projeleri paralelinde pratik ve teorik yönleri ile "fizibilite etütleri" başlığı altında açıklanır. Burada deyim değişikliği vardır. Yani yatırım projelerinin tanımı bambaşka, fizibilite etütlerinin tanımı ise bambaşka değildir. Yatırım projeleri hazırlanmasının ilk başlangıcından başlayarak değerlendirmeye, hatta kesin projeye kadar bir projenin bütün aşamalarını kapsayan fizibilite etütlerinin, proje anlamından apayrı bir anlam taşıması mümkün değildir. Bunun içindir ki fizibilite etütlerine "proje etütleri", fizibilite etütlerinde saptadığımız toplam yatırım tutarına "proje tutarı" da diyebiliyoruz. Öyle ise deyim ayırımı nereden geliyor? Bu konuda yazılmış teorik literatürleri, pek çok işletmeler için hazırlanmış raporları derinlemesine incelediğimizde, anlam, kapsam ve amaçları aynı olan bir konuda "yatırım projeleri" ve "fizibilite etütleri" gibi iki ayrı deyim kullanmanın özelliklerini aydınlığa kavuşturmada zorluk çekmiyoruz. Bundan önceki açıklamalarımızda yatırım projelerinin kapsam ve aşamalarını belirlerken gördüğümüz, yatırım projeleri tümü ile, proje hazırlamanın ilk başından değerlendirme ve kesin projenin sonuna, kesin yatırım kararının verilmesine, işletmenin faaliyete geçmesine kadar bütün aşamaları kapsamaktadır. Halbuki fizibilite etütleri, proje hazırlamanın ilk başından değerlendirmeye kadar, sadece etüt aşamalarını ve sonuç hesaplarını kapsamaktadır. Bu etüt aşamalarına da "ön proje"³² çalışmaları denmektedir. Belirtilen etüt aşamaları da yatırım projelerinin hazırlanma aşamalarını kapsamaktadır. Fizibilite etütlerine proje denmesi, bir projenin bütün önemli hazırlanma aşamalarını, ön proje çalışmalarını kapsadığı içindir. Deyim ayrılığı ise fizibilite etütlerinin proje hazırlamanın ilk başından değerlendirmeye kadar sadece etüt aşamalarını, projenin hazırlanma aşamalarını, sonuç hesaplarını kapsamamasından, projenin ise, tümü ile proje hazırlamanın ilk başından işletmenin faaliyete geçmesine kadar bütün aşamaları kapsamamasından ileri gelmektedir. Bu yatırım fizibil'dir, deriz. Bundan, yapacağımız yatırımın ileride bütün kapsamı ile göreceğimiz etüt aşamaları ve sonuçları tamamlanmış, fizibilite raporunun milli ekonomi ve girişimci yönlerinden rantabl sonuçlar elde edildiği anlaşılır.

Fizibilite etütlerinin bütün yabancı literatürlere yerleşmiş İngilizcesi "Feasibility" dir. Aşağı yukarı bütün ülkelerde "Fizibilite" bu İngilizce kelime ile kullanılır. Almanca'da ise "Feasibility" yerine başka Almanca kelime kullanılmaz. Almanca'da bu İngilizce kelimeye "Studie-etüt, Studien-etütler" kelimesi ilave edilerek, "Feasibility Studie-Fizibilite etüdü, Feasibility Studien-Fizibilite etütleri" deyimini ile bütün Alman literatürlerinde ve sadece bu deyimle kullanılır. Örneğin, "Eine-Untersuchung über die Fiasibility Studie-Fizibilite etüdü üzerinde bir inceleme", "Was ist die Fiasibility Studien-Fizibilite etütleri nedir", "Arbeitsumfang und Methode einer Fiasibility Studie-bir fizibilite etüdünün çalışma alanı ve metodu" v.s. gibi. Bütün almanca cümlelerde ve konu başlıklarında fizibilite etütlerinin İngilizcesi olduğu gibi yer almaktadır. Bütün yabancı literatürlerde genelleşmiş Latince kelimeler gibi "Feasibility" kelimesi de

(32) Uygulamada "Ön proje" anlamı, yatırımcıların başvurdukları kuruluşlara, formalite gereği hazır formlarla bildirmek zorunluğunda oldukları bilgilerdir. Buna "avan proje" de denir. Avan projenin uygun karşılanmasından sonra, fizibilite etütlerinin hazırlanmasına başlanır. Buradaki "ön proje" yatırımcıların uyguladıkları formalitedir. Bizim açıkladığımız "ön proje" ise, fizibilite etütlerinin teorik olarak hazırlanma aşamaları için kullanılan ayrı bir tanımdır.

İngilizce olarak artık genelleşmiştir. Bu deyim'in bütün anlamlarını, işletmelerdeki önemini, Avrupa ve Amerika'nın bütün işletmecileri bilirler.

"Fiasibility Studie" deyimine yabancı lügatlarda, lügat anlamı olarak tek kelime karşılığı bulmak güçtür. Ülkemizde ise Devlet Planlama Teşkilatı ve diğer kaynakların pek çoğunda, fizibilite etüdünün kelime anlamını "yapılabilirlik", "sağlamlık" olarak nitelemişlerdir. Fizibilite etütlerinin genel anlam ve kavramını tek bir deyim ile belirtmek güçtür. En az iki üç kelime ile belirtme zorunluğu vardır. Hatta iki üç kelime dahi fizibilite etütlerinin kelime anlamına yeterli gelmeyecektir. Yabancı literatürlerde "Feasibility Studie-Fizibilite etütleri", nin genel olarak anlamı, "yapılacak yatırımların," ekonomik, teknik ve mali yönleri ile analizi, kârlılık ve milli ekonomiye katkı durumlarının sonuçlandırılması" şeklinde tanımlanır. En kısa hali ile birkaç kelimeyi kapsayan tanımın tek kelime ile belirtilmesi gerçekten güçtür. Son yıllarda fizibilite etütleri'nin karşılığı olarak "yapılabilirlik etütleri", veya "yapılabilirlik raporları" deyimini olarak kullanılan kelimeler de yeterli olamamaktadır. Türkçemizde daha yeterli deyimler bulmak zorunluğundayız.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bir projenin sadece bütün etüt aşamalarını kapsayan fizibilite etütleri, faaliyette bulunacak işletmelerin daha önceden kârlılık durumlarını saptamış olur. Zararla çalışan işletmelerin neden zarar ettiklerini, kârlı duruma geçebilmesi için yapılması gerekenleri, elde edilen kârdan daha fazla kâr sağlanmasını, yatırımın sosyal faydalarını, milli ekonomiye katkısını ve diğer faydalarını, amaç, metod, prensipleriyle belirtirler.

Fizibilite etütlerinin tanımı konusunda çeşitli görüşler şöyledir: Firma ya da ekonomi açısından ele alınmasında yarar umulan bir yatırım konusunun, daha düşünce aşamasında belli başarı kriterleri açısından değerlendirilerek başarısızlığa uğraması muhemel yahut kuvvetle muhemel yatırımların uygulama aşamasına geçilmeden durdurulabilmesini sağlayabilmek amacıyla yapılan ve bir ekonomik faaliyetin, ekonomik ömür boyunca, işletme dönemlerini kapsayan ekonomik, teknik, mali ve örgütsel araştırmaların tümüdür.³³ Fizibilite, ya da bugün çok yaygınlaşan deyimini ile "yapılabilirlik", bir ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmesi için gerekli olan mal veya hizmet üretimi ünitesine ayrılacak olan kaynaklarla, bu ünitenin işletme şemasında yaratacağı kaynakların karşılaştırılması sonucunda varılan bir yargıdır. Bu yargı, söz konusu üniteye kaynak ayrılması ya da ayrılmaması biçiminde ortaya çıkar. Ancak, böyle bir yargıya varmak için gerekli olan ekonomik, teknik, mali ve örgütsel araştırmalar ile bu araştırma sonuçlarının belli kriterlere göre değerlendirilmesi işlemi de "fizibilite" kavramının kapsamı içine girerler.³⁴ Pilz, fizibilite etütleri, proje rantabilitesinin saptanmasıdır. Bu da teknik etütlerle sonuçlanır. Yatırım tutarının hesaplanması ve değerlendirme kriterleri teknik metotlara dayanır. Kranz, Fizibilite etütleri bütün araştırmaların derlenip, matematik metotlarla değerlendirilerek işletme rantabilitesinin saptanması ile projenin hazırlanmasıdır. Jahn, Fizibilite etütleri yapılacak yatırımların rantabl olup olmayacağını önceden saptanmasıdır. Krause, Fizibilite etütleri yapılacak bütün araştırmaların, yatırım tutarının, ürün maliyetinin, yıllık kar-

(33)D.P. YAYINLARI D.P.T. 1248-KD. 234, Ankara 1972 s.1

(34)İLHAN E. Sevk ve İdare Dergisi, İstanbul, 1973, s.13

zarar durumunun ve rantabilitesinin önceden bilinmesidir. Rongen, Fizibilite etütleri ne kadar doğru yapılırsa yatırımların verimliliği o kadar yüksek olur. Sermayenin verimliliğini fizibilite hesapları saptayacaktır. Yatırım projeleri fizibilite etütleri demektir. Zira, yatırım projelerinin hazırlanma aşamalarını fizibilite etütleri tamamlar sonucu belirtir. Sermaye bu sonuca göre yatırımlara kayacaktır.

6.2 Fizibilite Etütlerinin Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlenmesinde Kapsadığı Yer

Yatırım projelerinin kapsamı konusunda fizibilite etütlerinin, yatırım projeleri içinde kapsadığı aşamaları belirtilmiştir. Kapsamının önemi nedeni ile "yatırım projeleri" deyimini yerine genellikle "Fizibilite etütleri-fizibilite raporları" deyimini de kullanılmaktadır. Fizibilite etütleri, yatırım projesi hazırlıklarının ilk başından başlayıp kesin proje kararı verinceye kadar, bütün etüd aşamalarını kapsamaktadır.

Yatırım projelerini hazırlayan, sonuçlandıran fizibilite etütleridir. Projenin ilk hazırlık çalışmaları, en uygun yatırım alanlarının seçilmesi, ekonomik, teknik, mali etütlerin yapılması, değerlendirme sonuçları, kesin yatırım kararına varılabilmesi, hep fizibilite etütlerinin sonuçlarına dayanır. Bu açıklamalar, fizibilite etütlerinin yatırım projelerinin hazırlanması ve değerlendirilmesinde kapsadığı yer ve önemini apaçık ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi bir yatırım projesi "ön" ve "kesin" proje olmak üzere iki ana bölümü kapsamaktadır. İlk aşamayı tamamlamadan, her hangi bir yatırıma karar vermek mümkün değildir. "Yatırım projelerinin ön hazırlık çalışmaları" anlamını da taşıyan fizibilite etütleri, yatırım projelerinin ayakları, gövdesi ve beynidir. Son proje çalışmalarında, sadece ön proje çalışmaları bütün detayı ile incelenecek, kontrol edilecek ve sonuca olumlu bir fizibilite etüdünden sonra, bazı önemli nedenlerle yatırımdan vazgeçilmesi, fizibilite etütlerinin gerekli olmayışından değildir. Her iyi hazırlanmış, olumlu sonuçlanmış etüt' de ufak büyük bazı hatalar olabilir. Yapılacak yatırımlardaki hataların saptanması, fizibilite etütlerinin hazırlanışı ile ortaya konmuştur. Hatalar düzeltililecek, yatırıma gidilecektir. Hatalar düzelenmeyecek, belirtilen rantabiliteyi azaltacak kadar büyük ve önemli ise yatırım kararı şüphesiz ki duracaktır. Zaten fizibilite etütleri bunun için hazırlanır.

6.3. Uygulanma Alanları

Fizibilite etütlerinin uygulanma alanlarının önemli özellikleri vardır. Fizibilite etütleri ilk yatırım yapılacak işletmeler, işletme anlamını kapsayan fakat sosyal ve ekonomik faydalar sağlayan yatırımlar için yapıldığı gibi, faaliyette bulunan bir işletme veya işletme anlamını kapsayan kuruluşların yıllık faaliyetlerinde, kuruluşlarının arzu edilen yıllık kârın sağlanamaması veya zarar etmesi nedenlerinin etütlerini de kapsar.

IV. YATIRIM ANALİZLERİNİN ÜLKE KALKINMALARINDA ETKİNLİĞİ

Kalkınmış ülkelerin yıllar öncesi, geri kalmış ülkelerin yatırımları ile ilgili uyarı ve sundukları geniş kapsamlı etütlerine rağmen, geri kalmış ülkelerin yirminci asrın birinci içerisinde bile, yıllar yılı milyarların üzerindeki kıt finansman kaynaklarını he-

der etmeleri çok ilginçtir. Bu üzücü harcamaları ülkemiz kamu ve özel sektör alanlarında da görebilmekteyiz.

Yıllar boyu şehirler, hastahaneler, köprüler, caddeler inşa eder, fabrikalar, çeşitli kuruluşlar kurarız. Bunların bir kısmının yeterli şekilde hazırlanmış yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri yoktur. Bu nedenle, yıllar boyu yatırımlarımızın önemli bir kısmının amaçlarına erişemedikleri, milyonların, milyarların gereksiz alanlarda harcandığı görülmektedir.

Oysaki ülkemiz, diğer geri kalmış veya kalkınmakta olan ülkeler gibi, hemen her dönemde finansman darlığı içerisinde kıvranıp durmaktadır. Bu darlıkların genellikle nedeni, kaynaklarımızı yeterli yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri ve uygulamaları ile değerlendiremediğimizdendir.

Örneğin, petrol gereksinmemizin önemli bir kısmının diğer alanlarımızdan karşılama, tüketimde ise tasarruf yapabilme olanaklarına sahip bulunmamıza rağmen, zamanında bunların analizleri üzerinde durmamış, apartmanlara varıncaya kadar petrol tüketimine gidebilmişizdir.

Turizm ülkesi Türkiyemizin toplam yatak adedi, sadece Rodos Adasının yatak adedinin biraz üzerindedir. Çünkü Yunanistan çok öncelerinden bütün turizm alanları için gerekli makro ve mikro analizleri hazırlamış, uzun vadeli politikasının amaçlarını saptayabilmiştir.

Bugünkü yüz ölçümü ile Türkiye, Dünyanın geniş ülkeleri arasında yer alır. Özellikle, Sovyetler Birliği ve İran hariç, Avrupanın bütün ülkelerinden ve komşularından yüzölçümü itibariyle çok daha büyük bir ülkedir. Bulgaristan'dan 2.5, Yunanistan'dan 6, Romanya'dan 3, Suriye'den 3 ve Irak'dan 4 kat büyüktür. Bu büyüklüğü yanında öncelikle zengin turizm, tarım ve endüstri olanaklarına sahip bir ülkede başarı, bu zengin olanakları eldeki kıt kaynaklarla verimli hale getirebilmektir.

Az gelişmiş ülkelerde yok olanın veya yetersiz olanın kaynaklar değil, bu kaynakların verimli şekilde kullanılmasını gerçekleştirecek düşünce ve organizasyon yokludur.³⁵

Kalkınmış ülkelerin yıllar boyu yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri üzerinde gösterdikleri büyük aşamalar yanında, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu izleyen yıllarda, Avrupa Ülkelerinde 1930 yılından itibaren makro analizler, ekonominin temel bilimi olarak gelişirken, aynı yıllarda ülkemizde, makro ekonomik analizlerin en önemli alanlarını kapsayan milli gelir hesaplarının ve kalkınma planlarının yapılmasına başlanmıştır.

Türkiye Ekonomisinde çok büyük bir ekonomik reform niteliği taşıyan makro analizler, 1950-1960 yıllarında daha da gelişmiş, planlı dönemden günümüze kadar ise büyük aşamalar gösterebilmiştir.

Örneğin, Planlı dönem yıllarından günümüze kadar makro ve mikro analizleri kap-

(35) Ayr.Bilg. için bkz. SAVAŞ V., Kalkınma Ekonomisi, İstanbul, 1978. S.114

sayan Tarım, Turizm, Endüstri, Ulaşım ve diğer sektörler için hazırlanmış yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerimiz, projelerimiz mevcuttur. Bunların bir kısmını dış ülkelerdeki kuruluşlar, bir kısmını da kendi elemanlarımız hazırlamışlardır. Bir kısmının dış ülkelerde hazırlanmasının büyük nedenlerinden biri de kredi veren kuruluşların, yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerini de üstlenme koşulu-
dur.

Kalkınmış ülkelerin büyük gelişim gösteren bilimsel çalışmaları, ülkelerinde hazırlanmış oldukları yatırım hesapları analizlerinde de büyük aşamalara neden olmuştur.

Ülkemizin henüz yıllık millî gelirin tüketimden arta kalan tasarruf meblağları, yatırımları finanse etmeye yeterli değildir. Üstelik tasarruf meblağlarının yatırım harcamalarına aktarma operasyonları, girişim ve önlemleri de yeterli değildir. Oysaki kalkınmış ülkelerin tüm harcamalarını finase eden öz finansman kaynağı tasarruf meblağlarının, bol bolundan yeterliliği yanında, bu kaynakları yatırımlara aktarma operasyonları da yeterlidir.

Türkiye yukarıda özetlediğimiz finansman kaynaklarının yetersizliği nedenleri ile yeni kaynak bulma zorunluluğu içerisinde iç ve dış borçlanmalara, yeni vergiler arayışlarına, yeni zamlara ve emisyonlara gitmektedir. Bütün bunlar ülkemizde, aşırı fiyat yükselmelerini, enflasyon hızını ve diğer darboğazları artırmaktadır.

Bunların yanında ve en önemlisi de yapılan yatırımların bazılarında gerekli verimlilik elde edilememektedir. Daha da önemlisi her yıl sağlanan ürünlerimiz, iç ve dış pazarlarda yeteri şekilde modern pazarlama ilkeleri ile pazarlanamamaktadır. Ayrıca zamanında tamamlanamayan yatırım tutarı yüksek projelerimizin maliyetleri, ekonominin aşulamayan bu dar boğazlarının doğurduğu yüksek enflasyon sonucu, yıldan yıla yükselmekte, kaynak sağlanması yönünden Türkiye Ekonomisini ağır şekilde zorlamaktadır.

Kısaca özetlenen bütün bu nedenlerle, yapılan ve yapılacak tüm yatırım harcamaları hesaplarının makro ve mikro etüt ve analizlerinin, titizlikle yapılması ülkemiz için zorunludur.

Genel olarak ülkemiz yatırım harcamaları hesaplarımızın makro ve mikro etüt ve analizlerinde önemli yetersizliklerin bulunması yanında, örneğin pek çok yönleri ile Türkiye Ekonomisine çok büyük katkısı olabilecek Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP), yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerinde bazı önemli yetersizlikleri yanında, çok detaylı ve kapsamlı bir yatırım analizlerini kapsamaktadır. Anadolu'ya yerleşen ilk kavimlerle başlayan su biriktirme tesisleri, bugün tamamlanmış, tamamlanmakta olan ve yapılması öngörülenlerle birlikte, beşyüz dolayındadır. Baraj tesislerimizin tümü tamamlandığında, tarım ülkesi Türkiye'ye çok büyük katkı sağlayabilecek, ikiyüz milyar metreküp su biriktirebilecek, depolanabilecektir. Ayrıca, enerji tüketimi süratle artan ülkemizde, yüzbeş milyar kilovat saat dolayında enerji üretimi de sağlanabilecektir.

Onüç projeden oluşan Güneydoğu Anadolu Projesinin tümü tamamlandığında, bugün devlet desteği ile sulanan araziden daha fazla olarak yaklaşık (1.800.000) hektar arazimiz sulanabilecek, ayrıca tüm Türkiye'de üretilen toplam hidro-elektriğin (%55)

oranında enerji üretilebilecektir. GAP 1985 yılı maliyet hesaplarına göre, (3 Trilyon 248 milyar) TL. Tarım sektörü, (2 Trilyon 352 milyar) TL. Enerji Sektörü yatırımları olmak üzere, toplam yatırım bedeli (5 Trilyon 600 milyar) TL. Dolayında olup, bugün ise değişik hesaplamalara rağmen, çok daha yüksek rakkamlara erişmektedir. GAP projesinin makro ve mikro analizlerle hazırlanması ve uygulanması gibi ağır çalışmalarla yürütülmesi, yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerinde son yıllardaki büyük aşamalarımızı göstermektedir.

1960 yılından günümüze kadar olan planlı dönem içerisinde, kamu ve özel sektör alanlarında makro ve mikro analizlerle hazırlanmış yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri ile geniş kapsamlı yatırım analizleri yapılmıştır.

Kalkınmış ülkelerde hemen hemen yüksek kapasiteli bütün kuruluşların, yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerini yapan ihtisaslaşmış elemanları mevcuttur. Ayrıca yetişmiş yeterli kadroları ile tüm kuruluşların her türlü yatırım alanları için, yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri yapan çok sayıda özel bürolar mevcuttur.

Ülkelerin kalkınması, gelişmesi, insanların sosyo-ekonomik refaha kavuşması, yatırımların verimli ve yeterli oluşuna bağlı olduğuna göre, yatırım analizlerini sağlıklı ve detaylı yapmak zorunludur.

Yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizleri için ilk çalışmalara, 1929 yılında Gordon Battalle isimli Kolombiyalı bir yüksek mühendis tarafından, Kolombiya şehrinde başlanılmıştır. Bugün Avrupa, Amerika ve Avusturalyada, Battelle ünvanı ile yatırım analizleri alanlarında, zengin ihtisaslaşmış kadrolarla pek çok bürolar faaliyet göstermektedir.

Yatırım harcamaları hesapları makro ve mikro etüt ve analizlerinin bütün ağırlığını, yatırım projeleri-fizibilite etütleri kapsamaktadır. Dolayısıyla yatırım projeleri-fizibilite etütlerinin aşamaları çok geniştir. Pek çok yayınlar, yayınlanmış ayrı ayrı konular, bu etütlerin içerisinde.

Yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerinin hazırlanması, değerlendirilmesi, yatırım kararının verilerek işletmenin faaliyete geçmesi, bu alanlarda kamu ve özel kuruluşlarda başarılı elemanlar yetiştirme, üniteler oluşturma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Konunun genişliği nedenleri ile, yatırım harcamaları hesapları etüt ve analizlerinin hazırlanma ve değerlendirme alanlarında, bütün detaylarını kapsayan kısa, öz, sistemli, kolay anlaşılır bir esere rastlamak çok zordur. Bütün yayınlar, konu kapsamının genişliği nedenleriyle çok dağınık ve karışıktır. Gerçekten kapsamı çok geniş olan konunun, tek yayın haline getirilmesi de güçtür.

Tayvan kıta Çin'i sahillerinden (Çin Halk Cumhuriyetinden) 150 km. kadar uzakta. Japonya ile Filipin Adaları arasında, uzunluğu yaklaşık 400 km. ve eni 125 km. olan 35.980 kilometre kare büyüklüğünde bütün yaprağı biçiminde kuzeyden güneye doğru uzanan bir adadır. Eski adı Formosa adasıdır. Bugünkü adı Çin Cumhuriyetidir. Milliyetçi Çin olarak da tanınmaktadır. Nüfusu yaklaşık yirmiiki milyon dolayındadır. Nüfus olarak Türkiye'nin üçte biri, alan olarak yirmibirde birinden küçük bir ülkedir. Tayvan beş kıtaya ihraç ettiği mallarla ünlü bir ülkedir. Yıllık ticaret hacmi 308

milyar dolardır. Yıllık ihracatı yaklaşık, 122 milyar dolar üzerindedir. İthalatı ise 124 milyar dolar üzerindedir. Yıllık gayrisafı milli geliri 200 milyara yakındır. Fert başına düşen gelir dağılımı yaklaşık 14.200 Dolardır. Yıllık enflasyon hızı ortalama olarak binde dokuzdur.

Beşbin yıllık bir tarihe sahip olan Tayvan, tarih boyu çeşitli hanedanlıklarla yönetilmiştir. 1 Ocak 1912 de Dr.Sun Yet Sen, Tayvan Çin Cumhuriyetini kurmuştur. Çin Cumhuriyeti Asyada kurulan ilk cumhuriyettir. Dr.Sun Yet Sen, milliyetçilik, demokrasi ve sağlıklı sosyal düzen ilkeleri ile Cumhuriyeti yönetmiştir. 1949 yılında kıta Çin'in komünist yönetimin eline geçmesi üzerine, Tayvan Özerk bir Çin Cumhuriyeti halinde, Tayvan adasında varlığını sürdürmektedir.

Tayvanda toplam nüfusun dörtte biri öğrencidir. Küçük bir adada yüzden fazla yüksek öğrenim kuruluşları mevcuttur. Bugün sadece A.B.D.'de otuzbin Tayvan'lı, Üniversitelerde öğrenimini sürdürmektedir. Yetmiş milyona yakın Türkiyenin 6000, bir milyar nüfusa yakın Kızıl Çin'in ise A.B.D. Üniversitelerinde seksenbin öğrencisi mevcuttur. Tayvan çok ağır bir eğitim seferberliği ile Amerika, Japonya ve Batı ülkelerinin yüksek teknolojisini, Tayvan'a taşıyabilmiştir. Bilim ve teknoloji transferi halen devam etmektedir.

Tayvan bugün, o küçük ada üzerinde oluşturduğu yüksek teknolojisi ile kendi savaş uçaklarını ve gemilerini üretebilmektedir. Bilgisayar üretiminde, bu alanın dev ülkeleri arasında yer almaktadır. 1986 Yılında ilk böbrek nakli ameliyatı başarıyla yapılmıştır. Hava yolları, Amerika seferlerine 1970 yılında başlamıştır. Nüfus oranı ile yapmış olduğu ihracat, en yüksek düzeye erişmiş durumdadır. Türkiyenin elindeki nüfus oranına göre, bu ihracat düzeyine erişebilmesi için, yılda (225) milyar dolar ihracat yapması gerekmektedir. Türkiyenin elindeki toprak yüzölçümü oranına göre, Türkiyenin yılda 4.5 trilyon dolarlık ihracat yapması gerekmektedir.

Tayvand'ın bu ekonomik güce erişmesinde, devlet ile özel sektör işbirliğinin katkısı çok büyük olmuştur.

Bugün Tayvan 5.000 çeşit mal ihraç etmektedir. 8.000 kadar ihracat firmaları mevcuttur. 5.000 çeşit mal da ithal edilmektedir. İthalat firmaları da 5.000 kadardır.

Tayvan'daki Milliyetçi Çin Cumhuriyetini resmen tanıyan pek az ülke olmasına rağmen, hemen hemen her ülkenin burada ticari ve ekonomik işlerini yürüten bir temsilciliği mevcuttur. Bu temsilcilikler, aynı zamanda, konsolosluk işlemlerini de yürütmektedirler. Tayland'ın da hemen her ülkede temsilcilikleri vardır.

Bugün Tayvan, beşbin yıllık tarihinde en yüksek teknik ve bilimsel düzeye erişmiştir. Aynı zamanda en zengin ve müreffeh düzeye de erişmiştir. Bunun nedenleri arasında, en yüksek bilimsel ve teknik düzeye erişmesi yanında, birlik ve beraberlik şurunun, çalışkanlığın, dürüstlüğün, kişisel gurur ve iş ahlakının etkinlikleri fazla olmuştur. Bu üstünlükleri de uluslararası ticari ve ekonomik ilişkilerde yürütebilmesini bilebilmişlerdir.³⁶

(36) Ayr. bilg. İçin bkzn.AKYALI D., 21. Asır Uzakdoğu-Pasifik Asrı mı Olacak? Tayvan Mucizesi, Milliyet, 25 Ekim 1991 – Milliyet, 22 Eylül 1999.

Görüldüğü üzere, küçüçük bir ada üzerindeki bir devlet, yüksek teknoloji ve bilime verdiği büyük önem nedenleri ile ülkesinin ekonomik gücünü ve insanların ekonomik ve sosyal refahını en üst düzeylere kadar yükseltmesini bilebilmiştir. Ülkedeki bütün yatırım faaliyetleri ve dünya ülkelerinin ekonomik ve sosyal gelişmeleri, yeterli etüt ve analizlerle yürütülmekte, izlenmektedir. Sağlıklı yatırım analizleri yapılmadan gerçekleşen hiçbir yatırım faaliyetlerine Tayvan'da rastlanmamaktadır. Uzak Doğu Ülkelerinden, Japonya, Güney Kore, Singapur, Hong Kong da süratle gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkeler, yüksek teknoloji ve bilimsel düzeylerini süratle geliştirmiş, ülkelerindeki bütün yatırım faaliyetlerini, dünya ülkelerinin sosyal ve ekonomik gelişmelerini, yeterli etüt ve analizlerle yürütmekte ve izlemektedirler. ABD ve Batının kalkınmış ülkeleri de aynı uğraşları, yoğun olarak sürdürmektedirler. Bütün bu uğraşlar sonucu; ülke insanlarına sosyal huzuru, ekonomik refahı sağlayabilmişler, sürekli fiyat yükselmelerini, aşırı enflasyon, devalüasyon sorunlarını ve diğer ekonomik dar boğazlarını tamamen ortadan kaldırabilmişlerdir.

Kalkınmakta olan bir ülke olarak, ülkemiz insanlar arasındaki gelir dağılımı yıllar boyu, bütün uğraşı ve eleştirilere rağmen, adil bir şekilde düzenlenememiştir. Günümüzde dünya ülkeleri arasında, gelir dağılımının en adaletsiz olduğu pek çok ülke vardır. Ülkemizdeki gelir dağılımı bozukluğu, zaman zaman bu ülkeler görünümünü arz etmektedir. Demokratik sistem içerisinde, bölgeler ve insanlarımız arasındaki bu gelir dağılımından böylesine düşük pay alan insanlarımızın giyim, kuşam, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını yeterince giderebilmesi mümkün değildir. Aynı toplumda yaşayıpda, yaşadığı toplumun hiçbir köşesinde çoluk çocuğu için, küçük bir konuta bile sahip olamayan ve ileriki yıllarda, sağladığı gelire sahip olabileme umudunu da yitirenler, daima mutsuz ve toplumun yabancıları olmuş kişilerdir. Bu insanların, ekonomik ve sosyal refahları gibi önemli sorunları çözümlenmediği sürece, huzursuzlukları, mutsuzlukları devam etmekte ve buldukları toplumların huzur ve düzenini mutlaka sarsmaktadır.³⁷

Yatırım harcamaları analizlerinin, genel olarak özel ve kamu sektörü yatırımları verimliliğini artırmada etkinliğinin ne kadar büyük olduğu apaçık görülmektedir.

Ülke insanların sosyo-ekonomik refah ve huzurun sağlanması, fiyat yükselmelerinin, aşırı enflasyon, devalüasyon hızının önlenmesi, yatırım harcamaları verimliliğini artırarak, ülkede mal ve hizmet darlığını gidermekle gerçekleşebileceği, herkesin bilebildiği apaçık bir gerçektir. Bu mekanizmanın rantbl ve düzenli uygulanabilme kurallarına, kalkınmış ülkeleri her zaman örnek almak zorunluluğundayız.

Ülkemiz uzun yıllardır devam edegelen finansman darlığı ve ekonomik darboğazlar içerisinde. Çünkü yıllık mal ve hizmet üretimimizin parasal değerinin, tüketim harcamalarından artı kalan tasarruf meblağlarımız, finansman ihtiyacımızı karşılayamamaktadır. Finansman ihtiyacımızı karşılayamayan toplam tasarruf meblağlarımızın ise önemli bir kısmını, yatırım harcamalarına aktarma operasyonlarımızı yeterli şekilde uygulayamamaktayız. Bu önemli kaynak yıllar boyu, yatırım harcamaları an-

(37) Ayr. bilg. İçin bkz. ÇELEBİ E., Türkiye ve Kalkınmış Ülkelerde Konut Teşvik Uygulamaları Gelişimi, İstanbul 1992, s.11-12

lam ve kapsamı dışında heder olup gitmektedir. Üzerinde önemle durmak istediğimiz, her yıl heder olan bu önemli tasarruf meblağlarını, düzenli ve yararlı yatırım analizleri ile en rantabl yatırımlara aktarabilmektir. Fiyat yükselmelerinden, aşırı enflasyon hızından ve diğer ekonomik darboğazlardan kurtulabilmemiz, ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Tasarruf meblağlarının yetersizliği sonucu, devlet ister istemez, iç ve dış borçlanmalara, yeni yeni vergiler uygulamasına veya vergi oranlarını yükseltmeye, bunlar da yeterli olmayınca sık sık zamlara ve nihayet sık sık emisyonu gitmektedir. Bu zorunlu uygulamalar ekonomiyi sürekli olarak darboğazlara iten, önemli nedenlerdir.

Öncelik isteyen yatırım alanlarının genellikle seçilememesi, yapılmış ve yapılmaya başlanan yatırımların önemli bir kısmından gerekli verimin sağlanamaması, üretilen iç talep fazlası mal ve hizmetin, modern pazarlama ilkeleri doğrultusunda, ağır bir uğraşı ile iç ve dış pazarlarda yeterli şekilde pazarlanamaması, yıllık mal ve hizmet üretim seviyesini arzu edilen orana çıkaramamakta, ekonomik darboğazları zorlamaktadır. Fert ve bölgeler arasındaki gelir dağılımı dengesizliği, sosyo-ekonomik huzursuzluklar, ve diğer pek çok ekonomik darboğazların sorunları, bu açıklamalardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bir Türk Lirasının dahi çok iyi analizlerle yatırımlara aktarmada, çok büyük titizlik göstermek zorundayız. Özellikle milyarlara mal olan gayrimenkul yatırımlarının yap, yık, boz rezaletinden, Türkiye'nin ağır finansman darboğazlarında bulunmasına rağmen, aşırı lüks yatırımlardan, ülke ekonomisine hiçbir katkısı olamayacak bir sürü gereksiz yatırımlardan, kamu ve özel sektör olarak mutlaka kurtulmalıyız. Ekonomik darboğazların yeterince aşılabilmesi, Türk insanlarının sosyal huzura, iktisadi refaha kavuşabilmesi, güçlü ve itibarlı bir devlete sahip olabilmesi, ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Yatırım analizlerimizin planlı dönemden bu yana yatırımlar üzerindeki pek çok verimli yanlarının yanında, henüz tüm sektörlerimiz için yeterli olamamışlardır. Kamu ve özel sektör kuruluşlarımız, yatırım analizlerindeki; hazırlanma, değerlendirme, yatırım kararı ve uygulamalardaki pekçok yetersiz yönleri ile pekçok düzensiz ve savurgan yatırım harcamalarımızı, planlı ekonomi çerçevesinde bile disipline edememiş, düzenleyememişlerdir. Pekçok üretim alanlarımız için yatırım analizi bile yapılmamıştır. Hatta bazı alanlarda böyle bir bilince dahi varılamamıştır. Kalkınma planları, ülkemizde makro ekonomik analizlerin yapılmasını sağlamıştır. Ülkenin kıt kaynaklarını, tüm olanaklarını, en az israfla, toplum refahı için, ülkenin bütün üretim alanlarını sağlıklı makro analizlerden sonra, en uygun alanlara yatırım kararı verilmesinin zorunlu olduğu görüşünü yaratmıştır. Planların hazırlanması, makro model analizlerin, sektörel programların hazırlanma ve analizleri, sağlıklı yatırım analizlerinin tamamlanması ile sağlanır. Daha önce de gördüğümüz gibi bu analizler, yatırımlara eldeki kıt kaynaklara göre öncelik verilmesi, yatırımlardan sağlanacak verimlilik, milli ekonomiye katkı, istihdam, döviz tasarrufu ve diğer ekonomik ve sosyal katkı etkileri ile tüm makro analizleri kapsamaktadır.

Makro analizlerin yetersizliği, ülke ekonomisini tümüyle yönlendiren Kalkınma Planlarımızın hazırlanma ve uygulanmalarında olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kalkınma Planlarımızın sadece yol gösterici olması denetim ve düzenlemeden uzak olması özel sektör yatırımlarımızı yetersiz bırakmaktadır. Pekçok özel sektör yatırım

harcamaları analizlerimiz, teşvik belgesi almak, kredi sağlamak için hazırlanmaktadır. Kalkınma planlarımızın özel sektör için sadece yol gösterici olmasının, demokratik kurallar içerisinde düzenleyici olmasının, ayrıca da yol gösterici olmamasının yetersizliği, Türkiye Ekonomisinde üretim ve ekonomik düzen yönünden çok büyük darboğazlar yaratmaktadır.

Kalkınma planlarının uygulandığı dönemlerde bile, Türkiye Ekonomisi siyasal ve ekonomik bunalımlardan kurtulamamıştır. Üretim yetersizliği, işsizlik, fiyat artışları ve diğer ekonomik ve sosyal sorunlar giderilememiştir. Bunların yanında diğer sorunlar da Türkiye'nin sürekli ekonomik ilişkilerde bulunduğu ülkelerdeki işsizlik ve enflasyon hızı, yükselen dünya petrol fiyatları, Kıbrıs, terör, diğer iç ve dış olaylar, Türkiye nüfusunun süratle artışı, darboğazları yaratan nedenlerin başında gelmektedir. Üretim sektörlerindeki, çoğu üretim yetersizlikleri, ülke düzeyinde sürekli talep açığı doğurmaktadır. Bu nedenle yukarıda da açıklandığı gibi Devlet Planlama Teşkilatı, ülke ekonomisi yönünden yetersiz yönlerini süratle giderip, kamu ve özel sektör yatırım darboğazlarını en az düzeye indirerek, üretim sektörlerindeki üretimi artırma zorunluluğundadır.

Avrupa ülkelerinden çok sonraları gelişen ve güçlü bir ülke haline gelen Amerika Birleşik Devletlerinde, Kolombiyalı bir Yüksek Mühendis olan 1883 doğumlu Gordon Battelle, 1929 yılında açtığı mütevazı bir büroyla yatırım analizlerine, ilk olarak başlanmasını sağlamıştır. Özel kuruluşlarının bile, ellerindeki kıt finansman kaynaklarını, yatırım analizleri ile bilinçli bir şekilde harcamalarının, hem kendilerinin hem de ülke ekonomisi için zorunlu olduğunun bilincine, o zamanlardan varılabilmiştir. Bugün bu kuruluş, dünyanın pekçok yerlerinde açtıkları araştırma merkezleri, deneyimli ve zengin elemanları ile dünyanın pekçok kamu ve özel sektör kuruluşlarının yatırım analizlerini yapmaktadır.

Bugün Amerika ve Avrupada bu alanda yetişmiş, deneyimli elemanları ile hizmet gören pekçok araştırma merkezleri bulunmaktadır. Bu kuruluşların bazıları, pekçok ülkenin yatırım harcamaları analizlerini yaparken, bir yandan da bu kuruluşlara kredi sağlamaktadırlar. Ayrıca da işletmeleri gerekli şekilde kurup, gerekli garantiyi de vererek faaliyete geçirmektedirler. Örneğin, bu alanda güçlü bir kuruluş olan Folster Willer, yatırım analizleri yanında, kredi sağlamakta, kurulacak işletmeyi de gerekli garantiyi vererek faaliyete geçirmektedir.

Bugün Amerika Birleşik Devletlerinde kartel ve tröstler halindeki dev holdinglerin, kuruluşların, yıllar boyu güçlü oluşlarının en önemli nedeni, hepsinin deneyimli elemanları ile gerekli analizlere verdikleri önemdir. Bugün Amerika Birleşik Devletlerinde endüstri, tarım, turizm sektörlerinin yanında, kara, hava, deniz ve uzay alanlarında geleceğin uzun yıllarını kapsayan yatırım analizleri, kendi içlerinden yetişmiş ve dünyanın dört bir yanından sağlanmış deneyimli ve zengin elemanlarla yapılmaktadır. Dünya ülkelerinin satın alma güçleri, rekabet şartları, sosyal ve ekonomi politikaları, diğer gerekli bütün analizler, bu deneyimli ve yetişmiş elemanlarla yapılmaktadır.

1945 Yıllarında, İkinci Dünya Savaşında yenilgiye uğramış ve perişan durumda kalmış, Japonya, yatırım analizlerine verdiği çok büyük önem nedeniyle çok ağır müca-

delelerle, 1960 yıllarından itibaren dünya piyasalarının kapılarını zorlamaya başlamış, 1970 yıllarından itibaren kapıları açmış, 1980 yıllarından itibaren ise dünyanın en güçlü ve en önemli pazarlarına güçlü rekabet koşullarıyla yerleşir duruma gelebilmiştir.

Ufaklı büyüklü beşyüzden fazla adaları ile, 369661 kilometre kare üzerinde yüzmil-yondan fazla nüfusu barındıran Japonya, nüfusuna oranla dar bir yerleşim alanına sahiptir. Bunun yanında nüfusu yıldan yıla artmaktadır. Konut, endüstri ve diğer yerleşim bölgeleri için, yeraltı yerleşim bölgelerinin yatırım analizlerini hazırlamaktadırlar. Aynı çalışmaları Tayvand, Güney ve Kuzey Kore'de yürütmektedir. Tamamlanacak analizlerin sonucunda, en uygun alanlar için belirli dönemleri kapsayan yatırım kararlarını vermektedirler. Bilindiği gibi Japonya, 19. asrın başlarında eğitim, ekonomi ve düzen yönlerinden gerilerde kalmış bir ülkeydi. 1850 Yıllarından sonra Rus Ordularına karşı çok ağır yenilgilere uğramıştır. Fakat Japonya batı ülkelerinin kalkınma gayretlerini dikkatle izliyordu. Yoğun kalkınma mücadelesine girişmiş ülkelerin, kalkınma politikalarının temelini oluşturan eğitim, ekonomi ve düzen seferberliklerinin stratejilerini, çok yakından görebiliyor ve ülkelerinde yoğun bir gayretle uygulamaya başlamışlardır.

Batı ülkeleri bütün bu zorluklara rağmen 15. asra kadar üniversitelerini kurmuş doktora ve profesörlük ünvanlarını verebiliyorlardı. Ekonomi ve diğer bütün bilim dallarının, demokrasinin, temelleri bu asırlara kadar atılmaya başlanmış, bu asırlardan sonraları ise büyük bir hızla gelişmeye başlamıştır. Daha yakın zamanlara kadar, gaz lambası ışığında yaşam sürdürme zorluğunda olan bu insanların, uçak, radyo, televizyon, jet, atom enerjisi, feza gezileri gibi korkunç gelişmelerin temelleri, Batı Ülkelerinin yıllar önce başlattıkları eğitim, ekonomi ve düzen seferberlikleri ile oluşmuştur.

Japonya, yukarıda belirttiğimiz gibi, Rus Ordularına karşı uğradığı çok ağır yenilgileden sonra Batı Ülkelerinin kalkınma çabalarını oturttukları temelleri, gelişmeleri için gösterdikleri çabalarının bütün aşamalarını dikkatle izliyor ve inceliyorlardı. Japonlar, 1950 yıllarından sonra kız, erkek gençlerinden önemli sayılarla, eğitim ve ihtisas için Amerika Birleşik Devletlerine ve Batı Ülkelerine öğrenci göndermeye başlamışlardır. Bunun yanında ülke içinde çok ağır eğitim ekonomi ve düzen reformlarına başlamışlardır. İlk başlarda ekonomisini, fazla emek, az sermaye isteyen, emekyoğun ekonomi politikası ile yönlendirmişlerdir, kooperatifçiliği geliştirmişlerdir. Küçük imalathanelerle, endüstrilerle, kooperatiflerle oluşan sermaye birikimlerini, sonraları büyük endüstrilere kaydırmaya başlamışlardır. Çeşitli ülkelere gidip başarısız olan gençlere, halk meydanlarına kendi intihar medotları ile ölümü seçme kurallarını uygulamışlardır. Böylesine çok ağır çalışma temposuna gelen Japonlar, Rus Ordularına ağır yenilgilerinden sonraki yıllarda, Rus Ordularını darmadağım etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşları arasında, ülkelerinde uyguladıkları kalkınma planları, bütün sektörlerindeki yatırımlar için uyguladıkları sağlıklı ve detaylı yatırım analizleri ve diğer alanlarındaki ağır çalışmaları ile süratle kalkınmalarını sağlayabilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa Ülkelerinde olduğu gibi, Japonyada da okuma yazma bilmeyen tek bir Japon yoktu. Japonlar, İkinci Dünya Savaşı ortalarında Amerika Birleşik Devletleri savaş gemilerine baskın yaparak, bu güçlü devlete savaş açabilecek kadar ekonomilerini, yukarıda özetlediğimiz

kalkınma aşamalarını başarıyla yürütüp güçlü hale getirebilmişlerdir. Yine yukarıda özetlediğimiz gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın ağır yenilgisi ve perişanlığına rağmen, bugün Japonya, bütün dünya pazarlarında dünyanın dev kuruluşları ile başabaş, dişediş mücadele etmekte, egemenlik sağlayabilmektedir. Çünkü Japonya, yıllar önce-sinde başlattığı eğitim, ekonomi ve düzen (Organizasyon) seferberliklerini başarıyla yürütmüş, ülkesindeki ve ülke dışındaki bütün harcamalarını, yatırım analizleriyle, düzenli ve sağlıklı bir şekilde yetmişmiş zengin kadrolarla yürütmüş ve çok büyük bir hızla da yürütmeye devam etmektedir. Bugün Japonya'da hesapsız, kitapsız, plansız, programsız, etütsüz ve bilinçsiz, bir kuruluşluk yatırım harcamasına rastlamak mümkün değildir. Yukarıda açıkladığımız gibi, Uzak Doğu Ülkelerinden Tayvanda, Tayvanda Adasında özel bir Çin Cumhuriyetini kurmuştur. Bu Cumhuriyete Milliyetçi Çin Cumhuriyeti de denilmektedir. Japonya ile Filipin Adaları arasında 36.000 kilometre karelik bir adaya, Formosa Adasına sıkışmış kalmıştır. Bu küçük adada yirmimilyonun üzerinde Tayvandı yaşamaktadır. Nüfus olarak Türkiyenin üçte biri, alan olarak ise Türkiyenin yirmibirde birinden küçük bir ülkedir. Bu ufaklık ülke, eğitim, ekonomi ve organizasyon (düzen) çalışmalarına korkunç çabalar sarfetmiştir. Ülke içi ve ülke dışındaki bütün alanlarının yatırımlarını, çok sağlıklı ve deneyimli elemanları ile yürütmektedir. Etütsüz, plansız, programsız harcadığı bir tek doları yoktur.

Avrupa ülkeleri Birinci ve İkinci Dünya Savaşı çöküntülerinden sonraki yıllarda perişan olmuşlardır. Savaşların çöküntü ve perişanlıklarından savaş sonraki yıllarından, kısa süre içerisinde toparlanmış, bugünkü sosyal ve ekonomik güçlerine sahip olabilmışlerdir. Örneğin, Almanya, Birinci Dünya Savaşı ağır yenilgisinden sonra, özerkliğine kavuştuğu 1920 yılından 1938 yılına kadar, kalkınma hamlesiyle ekonomisini onsekiz yıl içerisinde güçlü hale getirebilmiş, 1938 yılında İkinci Dünya Savaşı'nı çıkartabilecek kadar teknolojisine, ekonomik gücüne güvenebilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda tekrar çok ağır yenilgiye uğrayan Almanya'nın, sosyal ve ekonomik durumu darmadağın olmuştur. İhtisaslaşmış beyin gücüne sahip bulunan Almanya, savaş sonrası elinde kalan ihtisaslaşmış beyin gücü ile sağlıklı bir ekonomi ve sosyal politika uygulayarak, sağlayabildiği kıt finansman kaynaklarını, çok iyi değerlendirilmesini sağlayabilmiş, hürriyetine kavuştuğu 1950 yılından sonra, dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde dünyanın ikinci ihracatçı ülkesi haline gelebilmiştir.

Bugün ise Almanya sosyal ve ekonomik sorunlarının tümünü çözümlenmiş, sadece Avrupanın değil, dünyanın güçlü ekonomik yapısına sahip bir ülke haline gelmiştir. Bass A.G., Bayer A.G., Bmw A.G., Battenfeld A.G., Dupont A.G., Esso A.G., Edusche A.G., Freudenberg A.G., Grundig A.G., Hochtief A.G., Höchs A.G., Krupp A.G., Nixdorf A.G., Opel A.G., Porsche A.G., Schneider A.G., Siemens A.G., Thyssen A.G., gibi güçlü kuruluşları ve isimleri burada belirtilemeyecek kadar fazla olan diğer güçlü kuruluşları ile dünya pazarlarında amansız rekabet mücadelesi içerisinde-dirler. Bütün bu kuruluşların en fazla önem verdikleri, deneyimli zengin kadroları ile plan, program, etüt ve analizlerdir. Diğer Avrupa ülkeleri de böylesine güçlü kuruluşları ve deneyimli elemanları ve zengin kadroları ile etüt ve analizlere, plan ve programlara aynı derecede büyük önem vermektedirler.

Ülke ekonomisine çok büyük önemde etkinliği bulunan yatırım analizlerini, yeteri kadar açıklamaya gayret ettiğimiz yatırım analizlerinin; bütün aşamaları üzerinde

dikkatle durularak, her aşamada konularla ilgili gerekli yayınlar, kaynaklar, ülke içindeki ve ülke dışındaki bütün uygulamalar dikkatle, titizlikle detaylarıyla incelenmesi gerekmektedir. Yapılacak bütün harcamaların bu önemli analizlere göre yapılması, bütün ülkeler için zorunlu olduğu gibi, çok önemli ve stratejik bir bölgede bulunan yirminci asır Türkiyesinin güçlenmesi, gelişmesi, Türk İnsanın huzur ve refahı için çok zorunludur.

V. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN (1999) YILI GÖRÜNÜMÜ

1923 yılında 1 Alman Markı 44 kuruş, 1 Amerikan Doları 167 kuruştur. 1923-1946 yılları arasında Türk Lirası önemli bir devalüasyon görmemiştir. Değerini yurt içi ve yurt dışında hep muhafaza etmiştir. 1946 yılında Türkiyede ilk defa uygulanan devalüasyon ile 1 Alman Markı 66 kuruş, 1 Amerikan Doları 280 kuruş olmuştur. 1959 yılında yapılan ikinci bir devalüasyon ile 1 Alman Markı 2 Lira 15 kuruş, 1 Amerikan Doları 9 Lira olmuştur. 1980 devalüasyonu ile 1 Alman Markı 59 Lira 52 kuruş, 1 Amerikan Doları 132 Lira 30 kuruş olmuştur. 1990 yılında ise 1 Alman Markı 1951 Lira 43 kuruş, 1 Amerikan Doları ise 2933 Lira olmuştur. Eylül 1999'larda ise, 1 Alman Markı ikiyüzkırkyedibin, 1 Amerikan Doları ise dörtüyzaltmışbin TL'ye yaklaşmıştır.

1923 yılında fert başına düşen gelir dağılımı (45) Dolardır. 1999 yılı başında ise Türkiyede fert başına düşen gelir dağılımı (3224) Dolardır. Bu dağılım Avrupa ülkelerinde ortalama olarak (36) bin dolardır.

1923-1938 yılları, isyanlar, ayaklanmalar, ağır ekonomik ve sosyal dar boğazlar olmasına rağmen, ülke insanların en huzurlu ve dış politikamızın en itibarlı olduğu dönemdir.

1923-1938 yılları arası Türkiye Cumhuriyetinin Kalkınma Hızının en yüksek olduğu dönemlerdir. Kalkınma Hızı (7.9) dur. 1996 Türkiyesi Kalkınma hızı (7.1), 1997 (8.3), 1998 (3.8) dir. 1999 yılı için ise Kalkınma Hızı (1.7) olarak hesaplanmaktadır. Hesaplanan 1999 kalkınma hızı gerçekleştiğinde, Cumhuriyet tarihinin en düşük kalkınma hızı olacaktır.

Türkiye Nüfusu 1923 yılında (12.475.000), 1930 yılında (14.448.000), 1940 yılında (17.723.000), 1970 yılında (35.321.000), 1990 yılında (56.941.000), 2000 yıllarında ise (70 Milyon) varsayılmaktadır.

Türkiye'nin Eylül 1999 başlarına kadar iç borçları (19.2) Katrilyon TL. Dolayındadır. İç borçlar, 1998 yılı sonlarına kadar ise (11.6) Katrilyon TL. İdi. Dış borçları ise (102.7) milyar Amerikan Dolarıdır. Haziran 1999 başlarında işsizlik oranı (%6.2) oranındadır. Mevsimlik işlerin çoğaldığı yaz aylarında, bunun yanında ise endüstri sektöründeki durgunluk nedenleri ile bu oranın düşeceği düşünülmektedir.

Türkiye'de enflasyon 1940 yılında toplam eşya fiyatları ile %22.7'dir. 1950 yılında 10.2, 1960'da 5.4, 1970'de 6.7, 1980'de 107.2, 1990'da 52.3, 1998 Şubat ayında 89.6'dır.

Haziran 1999 başlarında ise enflasyon, tüketici fiyatlarında (%63.9), toptan eşya fiyatlarında (%50) dir.

Dünya Bankasının 1997 yılı raporuna göre Türkiye, 1995 yılında kişi başına düşen 2780 Dolarlık gelirle Küba, Cezayir, İran, Fas, Papua, Yeni Gine, Surinan gibi ülkelerle aynı sınıramı hemen üstünde yer almaktadır. Bu rapora göre 1980-1995 döneminde, Türkiye'nin bazı ekonomik göstergelerinde iyileşmeler olurken, dünyada gelirin en adaletsiz dağıtıldığı ülkeler arasında, Türkiye'de bulunmaktadır.

Dünya Bankası araştırmasına göre, gelir dağılımındaki uçurum açısından Türkiye; demokratik yönetimlere sahip olmayan Afrika ülkeleri ile "Muz Cumhuriyetleri" olarak bilinen Latin Amerika ülkeleriyle aynı grupta yer almıştır. Toplumdaki en zengin %20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay itibarıyla karşılaştırıldığında, Türkiye (133) ülke içinde en kötü (16) ülke arasındadır.

Türkiye, dünyadaki (230) ülke ve bölge arasında eğitime en az para harcayan ülke durumundadır. İlköğretime, milli gelirden ancak %1.5 pay ayıran Türkiye, bu düşük eğitim harcamasıyla açlıkla mücadele eden Etiyopya ile aynı seviyede yer almaktadır. Bütün bu olumsuz yönler rağmen, Türkiye ekonomisinin olumlu yönleri de görülmektedir.

Türkiye ekonomisinin yukarıda özetlediğimiz olumsuz yönleri yanında, olumlu yönleri de şöyledir; Dünya Bankası verilerine göre Türkiye ekonomik büyüklük açısından, dünya ülkeleri içerisinde ilk (50) ülke arasında yer almaktadır.

Önemli üretim alanlarının bazıları ise şöyledir; Türkiye krom zenginliği bakımından Amerika Birleşik Devletlerinden sonra dünyada ikinci gelmektedir.

Çelik üretimi bakımından, Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında Türkiye beşinci sırayı almaktadır.

Çimento üretimi bakımından dünya ülkeleri arasında Türkiye altıncı sırada yer almaktadır. Fransa'nın iki katı, İngiltere'nin dört katı çimento üretebilmekteyiz.

Elektrik üretiminde ise Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında Türkiye yedinci sırayı almaktadır.

Pamuk üretiminde Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında birinci sırayı almaktadır. Pamuk ipliği üretiminde dünyada dördüncü, pamuk dokuma üretiminde ise altıncı sıradadır.

Yün ipliği üretiminde Türkiye, dünyada dördüncü ülkedir. Avrupa ülkeleri arasında İngiltere'den sonra ikinci ülke durumundadır.

Türkiye'nin cari fiyatlarla gayrisafi milli hasılası ise, Avrupa Birliği'ne üye altı ülkenin önüne geçmektedir.

Yatırım alanlarında görülen durgunluk şöyledir; Dolar üzerinden hesaplandığında 1999 Ocak ayında Teşvik Belgeli yatırımların tutarı (374) milyon dolar'dır. Ocak 1998 ayında ise, Teşvik Belgeli yatırımların tutarı (1) Milyar (616) Milyon Dolar'dır. Bir önceki yıla göre Teşvik Belgeli yatırımlarda gerileme (%77) oranındadır. 1999 Yılı'nın ilk dört ayında faaliyete geçen şirket ve kooperatif sayısı, 1998 yılı'nın aynı aylarına göre, (%60.7) oranında azalmıştır.

23 Mayıs 1999 tarihli Resmi Gazetede ki bilgiler oldukça sevindiricidir. Bu bilgilere göre Hazine Müsteş arlığı, 1999 Mart ayında toplam yatırım tutarı (578) Trilyon (378) Milyon TL. olan (309) yatırıma, Teş vik Belgesi vermiştir. Bu yatırımlar döviz bazında (969) Milyon (302) Bin Dolar kullanımını ö ngö rmektedir.

Merkez Bankası verilerine göre; 1998 sonu itib ariyle yurt içinde ki bankalarda repo, dö viz ve TL olarak toplam (16) Katrilyon (500) Trilyon TL'lik kiş isel hesaplarda faize yatırılan meblağ , bulunmaktadır. Faize yatırılan bu meblağ 1998 bütç esinden fazladır. Bu rakama ticari şirketler ve Kurumların vadeli mevduatları da ilave edildiğ inde, (23) Katrilyon (690) Trilyon TL'i bulmaktadır. Bu rakamın yaklaşık (14) Katrilyon TL'i faiz gelirini oluşturmaktadır. Bu meblağ 1998 Türkiye Gayrisafi milli gelirinin neredeyse yarısıdır. Türkiye finansman darlığı içerisinde bulunurken, Türkiye için böylesine büyük bir meblağ , yüksek faizler nedeniyle yatırımcılar tarafından bankalardan alınıp kullanılamamaktadır. Büyük rantlar sağ lanması nedeniyle bu meblağ ların sahipleride yatırım harcamalarına gitmeyip, meblağ larını genel olarak mal ve hizmet üretiminden uzak, bankalarda repo ve faizde bulundurmaktadır. Yatırımları gerekli bazı önemli mega projelerimiz ise finansman darlığı nedenleri ile yatırımları yürütülememektedir. Haziran.1999 verilerine göre, Merkez Bankasının döviz rezervi, (21) milyar, (636) milyon dolardır. Bu meblağ ın kullanılabilir miktarları, sağlıklı analizleri yapılmış ve öncelik isteyen yatırım alanlarına aktarılması zorunludur.

Önemli bazı mega projelerimiz ş unlardır;

(5) milyar dolarlık yatırımı gerektiren Ankara-İstanbul arası hızlı tren projesi, (6.3) Trilyon TL'e mal olacak, toplam uzunluğ u 21 km. olan Bolu Dağı Projesi, günde (30) bin insanı taşıyabilecek 2005 yılında tamamlanabilecek, Japon ve OECD'den bir bölümü için 1.2 milyar dolar sağ lanabilecek Tüp Geçit Projesi, (4.5) milyar dolara mal olabilecek Akkuyu Nükleer Santral Projesi, Türkiye ile Orta Asya Türki Devletler arasında, ticari köprü oluşturabilecek İpek Yolu Demiryolu Projesi, (3.5) milyar dolar'a malolabilecek Bakü-Ceyhan Petrol Boru HATTI Projesi, Türkiye sınırları içindeki bölümü (400) milyon dolar'a malolacak, Rusya ve Türkmenistan Doğal Gazını Türkiye'ye getirebilecek, Mavi Akım Doğal Gaz Boru hattı Projesi, (5) milyar dolar'a malolabilecek Üçüncü Boğ az Köprüsü Projesi. Turizm, tarım, endüstri, ulaşım gibi pek çok sektörlerimizde ülke ekonomisi için, büyük önem taşıyan önemli projelerimizin, finansman yetersizliğ i nedenleri ile yatırımları yapılamamaktadır.

SONUÇ

Yukarıda kısaca özetlediğ imiz tüm açıklama ve verileri göz önünde tutarak tekrar kısaca özetlersek; Türkiyede tüm yatırım ve diğ er harcamaların pek çoğ unun harcamalar öncesi yapılmış yatırım analizleri yoktur. Yatırım analizleri yapılmadan yapılan milyarlık harcamaların pek çoğ u, ülke düzeyinde heder olmaktadır.

Türkiye'de milli gelir tüketimlerinden arta kalan öz finansman kaynaklarının tümü ülke harcamalarına sarfedilirse, yine yetmemektedir. Oysa yeterli olmayan ülkenin kamu ve özel kuruluş öz finansman kaynaklarının pek çoğ u, hiçbir yatırım analizine dayanmadan, yatırımlarla hiçbir ilgisi olmayan alanlarda savurganca harcanmaktadır.

Türk insanı genelde milli tasarruf eğitiminden yoksundur. Zorunlu tüketiminden artan gelirini savurganca harcamaktadır. Yatırımlarla ilgili kuruluşlara, yatırım yapmanın bilincinden genelde yoksundur.

Ekonomik koşullar gereği, yatırım (üretim) kuruluşları, genelde paradan para kazanma yöntemlerini tercih etmekte, yatırım faaliyetlerinin risk ve uğraşlarına girmemektedirler.

Anadolumuzun üretken insanlarını, buldukları köy ve kasabalarda bol bolunda üretim ve iç ve dış ülkelerde pazarlama yapabilme olanaklarını, yıllar boyu sağlayamayıp, onları şehir ve kasabalara göçe zorlamış, şenliklerle gecekondu tapuları vermiş, üretken insanlarımızı, şehir ve kasabalarımızın tüketici insanları haline getirmiştir. Köy ve kasabalarımızdaki ülke çapında çok önemli üretim boşluğumuzu kapamamız, yıllarımızı alacaktır.

Yapılan yatırımların pek çoğundan yeterli verimi sağlayamamış, randıman düşüklüğünün analizlerini yapmamış, gerekli önlemleri alamamışızdır.

Yıllık milli ürünlerimizi iç ve dış pazarlarda, modern pazarlama teknikleri ile tüketme, pazarlama faaliyetlerimiz yetersizdir.

Özetlediğimiz bu önemli nedenler ve diğer nedenlerle, yıllık milli gelirimizi oluşturan milli üretimimizi yeterli seviyelere eriştirememişizdir. Sonuçta fert başına düşük ve adaletsiz olan yıllık gelir dağılımımız ise, finansman darlığı ve yukarıda özetlediğimiz ve de pek çok önemli diğer nedenlerle, işsizlik, enflasyon, devalüasyon, yüksek faiz ve diğer ekonomik dar boğazlarla boğuşan bir ulus haline gelmiş olduk. Türkiye bugün hesapsız, kitapsız, plansız, programsız, etüt ve analizlerden uzak, beş kuruşunu bile hovardaca harcayabilecek durumda değildir. Yukarılarda da detaylı olarak belirttiğimiz gibi zerre kadar finansman darlığı içerisinde durmayan günümüzün kalkınmış ülkeleri, yurtiçi ve yurtdışı yatırım alanlarında yaptıkları bütün yatırımların detaylarına varıncaya kadar sağlıklı yatırım analizleri mevcuttur. Bunları incelediğimizde ülkemiz adına hüsrana kapılmamak mümkün değildir.

Ekonominin kuralları, yanlış ve yetersiz uygulandığında çok acımasız olurlar. Ülke iktisat politikalarını, her ne şekilde olursa olsun iktidara gelen hükümetler düzenler, yönlendirir ve uygularlar. Vebali, günahı, sevabı onlara aittir. Yanlış veya yetersiz uygulanan iktisat politikalarının faturasını, ekonomi biliminin zerre kadar affetmiyen kuralları, millete ve ülkeye ödetir. Millet de ödedikleri ağır fatura bedellerini, acımasız ülke kuralları modelleri ile iktidar hükümetlerine ödetir. Bu, sosyo-ekonomi politikalarının dünya kurulduğundan bu yana, değişmez kuralıdır.

Türkiye, potansiyeli zengin bir ülkedir. Türk insanı, gözü pek, cesur, sevecen, gayretli ve sabırlı bir ulustur. Yukarıda belirlediğimiz gibi Avrupa'ya giden eğitimden yoksun işçilerimizin, bugün o ülkelerde kurdukları işletmeler (22.000) dolayındadır. Diğer ülkelerde de pekçok işyeri sahibi Anadolu insanlarımızı gurur ve iftiharla görmekteyiz. Hepside başarılı olmuşlardır. Oysa ki Türkler, 1960'lardan sonra dünyayı tanımaya, dünya pazarlarına girmeye başlamışlardır. Batılılar ise 15. asrın başlarından itibaren Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerinden sonra Amerika kıtalarına ve Avustralya'ya yerleşmeye başlamışlar, sosyal, ekonomik ve bilimsel gayretlerini günümüze

dek yılmadan yürütmüşlerdir. Savurganlıklardan, düzenden, kontrolden, kurallardan uzak olmayan, bugünün modern liberal ekonomisinin ve demokrasinin temel modellerini uygulayarak, yoğun bir üretim ve pazarlama seferberliği ile Türkiye bugünkü dar boğazlarını, yukarıda özetlediğimiz sağlıklı, detaylı, uzun vadeli analizlerle tüm olanaklarını kullanarak rahat atlatabilecek, ekonomisini güçlü hale getirebilecek, insanlarına sosyal ve ekonomik huzuru sağlayabilecek güçte bir ülkedir.

KAYNAKLAR

- ALKİN ERDOĞAN, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İstanbul 1974.,
- AKYALI DEMİR, 21. Asırda Uzak Doğu-Pasifik Asrımı Olacak, Tayvan Mucizesi, Milliyet, 25 Ekim 1997.
- BUSCHER HEINRICH, Modelle der neuen klassischen Makro Ökonomie, München 1996.
- BARTEL RAUCH, Investitionsanalyse, Wien 1980.
- BEHRENS WOLF, Die Bedeutung staatlicher Entwicklungsplanung für die wirtschaftliche Entwicklung unherentwickelter Länder, Berlin 1996.
- BOMBACH GÜNTHER, Neuere Entwicklungen in der Investitionstheorie und Politik, Tübingen 1980.
- BATTELLE INSTITUT, Über verschiedene Projektanalysen, Frankfurt 1995-1999.
- ÇELEBİ ESAT - Yatırım Etütleri, İstanbul 1980.
- Yatırım Analizleri, İstanbul 1992.
- Türkiye ve Kalkınmış Ülkelerde Konut Teşvik Uygulamaları Gelişimi, İstanbul 1992.
- İktisada giriş ders notları, Doğu Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Kasım 1998.
- Makro Ekonomi Ders Notları, Doğu Üniversitesi Yayınları, Mart 1999.
- EVLYAOĞLU İLHAN, Sevk ve İdare Dergisi, İstanbul 1973.
- DEVLET PLANLAMATEŞKİLATI Yayınları 1995-1999.
- ERTOP KIVANÇ, Makro Ekonomi, İstanbul 1974.
- EBERAN ADAM, Die Vorbereitung des Investitionsprojektes im Rahmen der Feasibility-Studien, Wien 1984.
- GUENTHER BOCH, Makro Ökonomische Investitions-Funktionen, Hamburg 1981.
- GÖNENLİ ATTİLA, İşletmelerde Yatırım Kararları, İstanbul 1969.
- GABLER, Wirtschafts-Lexikon, Wiesbaden 1979.
- GÜVEMLİ OKTAY, Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul 1994.
- HİÇ MÜKERREM, Büyüme Teorileri ve Az Gelişmiş Ülkeler, İstanbul 1970.

İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Yayınları, 1995-1999
İÇGÜDEN TAMER, Makro Ekonomi, İstanbul 1985.
JACOP HANS, Investitionsanalyse, Wien 1980.
KUNZ BÖRT, Grundlagen der Investitionsrechnung, Heidelberg 1984.
KEYNES JOHN MAYNAS, Theorie Generale, Payot 1966.
MİLLİ PRODÜKTİVİTE Yayınları, Ankara 1995-1998.
OĞUZ ORHAN, Genel İktisat Teorisi Dersleri, Eskişehir 1978.
ÖKÇÜN GÜNDÜZ, Türkiye İktisat Kongresi, İzmir 1928.
PUR NEJLA, Sosyal Ekonomi, İstanbul 1981.
RODENACKER ARNT, Grundlagen der Entwicklungsplanung, Berlin 1964.
SAVAŞ VURAL, Kalkınma Ekonomisi, İstanbul 1978.
SEZGİN ORHAN, Kalkınma Planlaması, İstanbul 1987.
STREIT MÜLLER, Theorie der Wirtschaftspolitik, Mannheim 1983.
TURANLI RONA, Makro Ekonomik Analiz, İstanbul 1987.
TENKER LÜTFÜLLAH, İktisadi Kalkınma Projeleri, Ankara 1967.
TINBERGEN V.JAHN., Grundlagen der Entwicklungsplanung, Berlin 1964.
TIEGEL DIETRICH, Wirtschaftspolitik durch Investitionslenkung, München 1980.
UNAY CAFER, Makro Ekonomi, Ankara 1979.
ULUDAĞ İLHAN, Türkiye Ekonomisi, İstanbul 1990.
ÜLGENER SABRİ, Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, İstanbul 1976.
VAR TURGUT, Yatırım Projelerinin İktisadi Analizi ve Finansmanı, Ankara 1970.